Контрольный экземпляр

ДАЬКЪАЛА ХИЛДА ЦХЬОАЛАГIА МАЙ!

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ОРШОТ, 1 МАЙ, 1989 ШУ. ★ № 52 (7710). ★ Мах 3 кеп.

Машара, къахьегама, бIаьстен цIей!

БIаьстен цIей 1-гIа Май къахьегача наьха дегаш гIоздоаха ди. Тахан из къаьстта белгала да Iалам керда даларца, хувцадаларца хинна ца Iеш, вай общества вахаре хулаш латтача эргалонашца а. Диъ шу хьалха бIаьсти болабелар вай мехка тIагIолла хьекха перестройка керда мух. ЦIаккха ца хиннача тайпара наьха вахар хьалхьоадаьд перестройка, нах оарцагIбаьхаб социализма гIулакха, кхоаненах бола тешам цар дегашка боссабаьб.

Перестройко гIовттабаьб нах, хIаьта наха перестройка а гIоттаьй. Массе а моттигашка гуччахьеи чIоагIа хьашт долаши дувц дукха хана денз дагадаьллар, гIулакх дIахо тоадара наькъаш. Дукха халонаш духьала нийсъеннаяле а дикагIча оагIорахьа хувцамаш хулаш латт экономика, лакхлуш йоагIа къахьегама овсарле.

Перестройка леламе керттервар саг ва: Майрра кердадар лохаш, инициатива гойташ шийн граждански хьинар айдаьд цо. Мехка чакхйоаккхаш я школьни реформа, берkатегIа хинна дIаэттад Iилма, дIаьхегIа а сийрдагIа а да культурни вахар, обществона хетачун бокъонца йола деррига халкъа трибуна а хинна дIаэттай тахан массови информацен пропаганда средстваш. Белггала толамаш даьхад вай арахьарча политике а.

Лоацца аьлча, общество кердайоалаш латт массе а оагIорахьара. Из процесс юхаласта йиш йолаш яц нел чIоагIа къаьначо, ший ха яьккха даьначо цунна духьаленаш увттайой а, шиЙ позицеш карара йовлийта цо ца туге а.

Берригача мехко а санна вай республика къахьегамхоша хьинаре дакъалоац перестройка деррига гIулакхашка. Таханарча цIейна накъабоагIаш цар белггала толамаш даьхад шоаш къахьегаш болча участкашка. Селханарчул дикагIа — тахан, таханарчул дикагIа — кхоана къахьега безам болаш ва царех хIаравар. Из хьахьокх дуккхача коллективаша хIара денна къахьегама овсарле лакх а еш дукхагIа а дикагIа а продукци йоаккхаш, товараш арахецаш, бахача наха гIулакхаш деш хиларо.

Укх деношка кепатеха арабаьккхаб карарча шера цхьоалагIча квартале республика социально-экономически дегIайоалаяра итогех бола статистика управлене хоам. Гуш да цу тIа толамаш а, бакъда дукха дац. Иштта, халкъа эша товараш хьадара, финансови результаташта, товарооборота боарама йола заданеш тIеххоачашъяьй республике. Цхьабакъда, материальни къахьегамен ресурсех пайда эцара даькъе белггала хувцаденна хIама дац. Цхьайолча предприятеша номенклатура заказаш кхоачашдаьдац. ЦхьоалагIча квартале хIара ворхIлагIа йолча предприяте промышленни продукци лоаттаяра план кхоачашъяьяц, хIаьта цун боарам соахкарчул лохагIа а ба. Уж кхоачамбоацараш да «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене, Назрановски трикотажни фабрике, Аргунски хьоар доаккхача заводе, кхычахьа.

Боахама расчетага, арендага, кхыча экономически методашка довларо къахьегам дикагIа вIаштIехьбаккха безар аьнна хеталу. Бакъда, хала хете а, укхаза башха эргадоалаш хIама дац. Къахьегама дисциплина лоха йолаш, балха ха зехьа йоаеш моттигаш хIанз а дукха я.

Воай кхоане вош хьае еза вай. ХIара предприяте, хIара цехе, бригаде тIатеIIа овсаре къа а хьегаш. Иштта хила деза хIара городе а хIара юрта а.

Перестройка дIахо кIоаргъяра хьалашка фуд эггара хьалха де дезар, эггара саготагIа дар, тIехьатетта йиш йоацар? Цу хаттара парте луш дола жоп хаьдда да. Из да эггара хьалха, бахача наха кхоачам хилалкхачан продукташ яхар, дика товараш хьадар, 2000-гIа шу тIа кхоачаш хIара дезал квартираца е цIеношца Iалашбар, пенсионерий, ноаной, берий, дукха бераш долча дезалий йоакхо яр.

Уж а кхыдола а декхараш кхоачашдара тIадерзадаь парте чакхдоаха гIулакхаш мадарра хьахьокх XIX Ерригсоюзни партконференце, КПСС ЦК мартовски апрельски (1989 ш.) Пленумий решенеша. Бокъонца дола халкъа Iаьдал чIоагIдара тIаерзаяь я тахан мехка гIолла чакхйоахаш йола радикальни экономически а политически а реформаш.

ДАЬКЪАЛА ХИЙЛА БОЛХЛОЙ КЛАСС — ВАЙ ОБЩЕСТВЕ ХЬАЛХА ЛАТТА НИЗ!

ЮРТАРА КЪАХЬЕГАМХОЙ! КХОАЧАШЪЕ КПСС ЦК МАРТОВСКИ (1989 ш.) ПЛЕНУМА РЕШЕНЕШ! СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДОАЛАХЬЕН ТАЙП-ТАЙПАРЧА ФОРМАЙИ БОАХАМ ЛЕЛАБАРА ТАЙПАЙИ ЛАРДА ТIА ТОАДЕ МЕХКА БАХА НАХ КХАЧАНЦА IАЛАШБЕЛГА!

Уж тIахьехамаш дегаш раьза долаш хьаллоац советски наха, мамогга дукхагIа дакъалоац цар вахара хьалтоадеча. Цунна дола тешал да берригача мехка чакхдаьнна В. И. Ленин ваь 119 шу дизара хетадаь коммунистически субботник.

Хьинаре дакъалаьцар субботнике вай республика къахьегамхоша а. Цу дийнахьа Нохч-ГIалгIайчене къахьегаш бIаьш эзараш нах бар. Цига даьккха ахча республике унахцIено лораяра учреждене хьалъяра, цар материальни база чIоагIъяра дIадахийта лаьрхIад. Бокъонца дола интернациональни доттагIала цIей хинна дIаэттар укх шера дуккха тайп-тайпара къамаш дахача вай республике коммунистически субботник.

Октябра цIе байракх лакха айяь, перестройка наькъагIа майрра гIа боахаш сийрдача кхоаненга дода советски халкъ. Вай мехка массе а моттигашка шерлуш, чIоагIлуш, йоагIа демократи, гласность. Цунна дизза тешал деш хIама дар СССР халкъа депутаташ хоржаш чакхъяьнна хоржамий хьалхара тур. ЦIаккха ца хиннача тайпара демократе наькъагIа дIадола а даь чакхдоалаш латт вай мехка эггара лакхехьара паччахьалкхен орган хоржилга. Из а да перестройках хьахинна хIама, цунах даьнна беркат.

Шовзткъа шу совгIа ха я советски халкъо сийрдача сигален кIал машаре къахьега. Дукха халонаш лайнай советски наха моастагIашта духьала турпала тIом лоаттабаьча шерашка. Миллионаш болча вай Даьхен къонгаша, мехкараша шоай синош дIаденнад мехка кортамукъале яккхара. БIаьшеренашка йиц ца луш яхаргья советски халкъо яьккха сийлахь-йоккха Котало.

Коммунистически партена гонахьа айхха кхотабенна, шоай низах бIубенна болаш таханарча Машара, Къахьегама, Мая цIейна накъабаьхкаб советски нах.

ЧIОАГI А ЛОЙЛА ТОА А ЛОЙЛА ВАЙ СИЙЛАХЬЙОККХА ДАЬХЕ — СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАЙ СОЮЗ!

Хьона, Даьхе, тха совгIаташ!

Оаха доккхал ду

Тхо, колхоза кулгалхой геттара раьза долаш къахьегаш ба укх шера тха хьайбаш леладераш. Масала, хьалхарча квартала план 2350 центнер йолаш, цар паччахьалкхенга ехкар 3006 центнер шура. Из хул соахка кхаь бетта ехкачул 180 центнер дукхагIа. Къаьстта тоам беш хIама да, дIадахача шера хинначул 160 етт кIезигагIа боллаше а, иштта цу толамга тха хьайбаш леладераш кхачар.

Тахан дунен къахьегамхошта юкъерча машара цIей — 1 Май дездеча дийнахьа цар кхоачашъяьй паччахьалкхенга шура дIаялара пе бетта план, хIаьта шера яр Сийлахь - боккхача Октябра цIей дездеча дийнахьа е социалистически декхар тIаийцад.

Уж толамаш дахийтараш ба эггара хьалха тха дикагIа бола дояркаш Бисаева Яха, Айдамирова Хазу, Терноева Айсет, Атаева Хьава, скотникаш Исмаилов Iальви, Мустапаев Асланбек, Эднев Руслан, кхыбараш.

Ш. ЧИЛАЕВ,
Сунженски района Ленина цIерагIча колхоза председатель.

Яхье хьалхалаттараш

Геттара дика хьокхамаш гойташ къахьег тха «Озерный» совхоза хьайбаш леладераша. Паччахьалкхенна шура дIаялара укх шийттталагIча пятилетка диъ шера план соахка ноябрь бетта кхоачашйир цар. Толаме дIадоладаьд карара шу а. Масала, паччахьалкхенна шура дIаялара хьалхарча квартала план 70 процент, дулх — 20 процент тIеххоачашйир.

ХIанз укх бIаьстан деношка хIара кхоабача Iаттагара 11,2 килограмм шура йоаккх ферме. Районе эггара лакхагIа бола хьокхам ба из.

Иштта овсаре къахьега таро хулийт хьайбаш леладерий болх арендни подрядагIа вIаштIехьбаккхаро. Доахан цу хьисапе массехк звено леладу. ХIаьта царна юкъе яьржача социалистически яхье хьалха латта звено коммуниста Абдулаев Висане кулгалдер я. Цунца цхьана къахьегаш ба дояркаш Гатаева Маулмат, Джакарова Сацита, Уразбиева Люба.

М. АТАБИЕВА,
Надтеречни района «Озерный» совхоза керттера экономист.

Планаш тIеххоачашъю

Тха бригаде 12 саг ва. Варттайнача дезале санна цхьана къахьегаш ба тхо долча тайп-тайпарча къамий викалаш: эрсий, нохчий, украиннцаш, гIалгIай. ВIаши барт-безам, цхьоагIо, вошал а доттагIал а долаш массавар хиларо тха коллективана гIо ду къахьегаме толамаш даха. Масала, дIадахача шера тхона карагIдаьлар паччахьалкхен планашей тIайица социалистически декхарашей тIеххоачашде.

Дика дIадоладаьд тха коллективо карара шу а. Хьалхарча квартала заданеш 108 процент кхоачашъяьй.

Биъ бетта декхарех толаме лоархIадарца дезду тха бригада коллективо деррига дунен къахьегамхой бартцхьоагIон цIей — ЦхьоалагIа Май а.

Иштта хьаьнала болх бе наьха вIаштIехьдоал царна лерттIа къахьегама хьалаш вIаштIехьдахар а хьакхоллар а бахьан долаш. Лостам а болаш цIена, балхах чам болийташ я тха участок. ЛаьрхIа фо цIендеш йола вентилятораш я цехе.

Бригадера болхлой шишша, кхоккха професси йолаш ба. ХIаьта дика къахьегаш хиларах къаьстта белгалбаха боагIа социалистически яхье хьалхалатта токараш В. П. Знатков, Н. В. Очередько, А. А. Азимов, иштта кхыбараш а.

Е. АКИНШИН,
Грозненски экспериментально-механически завода механически цеха токарий бригадир.

Кердадар лохаш

Дукха ха я аз Грозненски кога-гIирс бу фабрике болх бу. Цхьа ха яр оаха арахецаш йола продукци тикашка маьхала ца йоалаш уллаш. Цунах тха бытовкаш тIанк аьнна хьалйиза хулар. Сов дукха уж гул а яле, кхы уж яхьа моттиг а йоацаш кхалаж тIа дIа а йихье йоагайора оаха.

Укхаза газет дешархошта хетадала тарлу, «шо мара кхы малав цу гIулакха бехке вар?», аьнна. Нийса да хетар. Продукци во хилара бехке тхо да. Цу хана тхогара дикал дIаехаш е ОТК а е Iа яха цу гIулакха сагот деш кулгалхой а бацар. Тха балха тIа керттера дар, сихагIа план а яь, продукци сихха торговле дIаяхьийтар дар.

Цкъаза дага дохар, «сенна бу аз иштта во йолча предприяте болх, дикагIа дац, лерттIача предприяте дIа а яха атта болх хьабича».

Ер кхоалагIа шу да, боахама расчетага а яьнна фабрико болх бу. Боахама расчет йолаелча денз деррига а шаьрра дIадода аьлча, нийса хургдац. Юххьанца брак ераш нийслора коллективе, бийдалца тхо Iалашдара гIулакх во дар. ХIанз дукха дикагIа да тха фабрика гIулакхаш, хIаьта бийдалца Iалашо яра болх а дикагIа тоалуш боагIа.

Соахка дика лоархIайир тха фабрика шийна хьалхашка лаьттача декхарех. Масала, хьаэцаргья вай аз болх бу № 4 йола цех. Тха коллектив ше тIаийцача социалистически декхарех даим а дика лоархIаю. Цунна тешал деш да, пятилетка кхоалагIча шера хьинар кхо ца деш план 108 процент йолаш ханал хьалха кхоачашъяь хилар. Укх шера хьалхара квартала план 109 процент кхоачашйир.

Массаза а кердадар лохаш, балха юкъекхухьаш хиларца белггала ба тха цехера болхлой А. Аслаханов, А. Магомадова, М. Дахкильгова, кхыбараш.

Л. АЗИЕВА,
цеха мастер.

АРГУНЕ БАХА БАЬХКАРАШ

Ножай - Юртовски района Чечель-Хи яхача юрта бахача наьха гIулакхаш аьттув байча санна хетийташ дар. Укх тIеххьарча шерашка кхозза хатар денад царга. Лаьтта Iочутаккхарах нах бахаш бола цIеноши, коа-карта отараши дохадеш, кхы халагIа дола хатар хургдолга хьалхxе хьалхадоахаш санна. Дуккхаза а цу юрта бахаш бола нах шаьрача аренашка IокIала бовла бийзаб. Царех дукхагIбараш — Аргун яхача къонача городе баха хайшаб. Цудухьа хила тарлу, укх шера, март бетта, Чечель-Хи яхача юрта бахача наха Iаламо зе даьча хана нах юха а Аргуне бахкар.

— Дукха халонаша ла йийзар, доаггIаш дола каьхаташ вIаштIехьдаххалца. ХIанз а тIехь йолаш я сеца лаьттача ханара бюрократи, — аьлар сога Чечель-Хи яхача юртарча школе физика хьехаш волча Р. Хамцуева. — Кхыметтел, зе хиннача наьха спискаш оттаеш беттал совгIа ха йоайир.

ХIанз а тIехь тешаш дац тхо мехка перестройка йолча хана тхоаш дахаш хиларах. Бакъда, шаьлахоша тхона бIаргадайтача гIулакхо кхыдар йоах.

Аргуне бахача наха даьчох лаьца дийцар горисполкома председатела И. Джантемирова:

— Ножай-Юртовски районера Аргуне баха лаьрхIа 100 дезал болга тхона хайра Ленински субботник хилалехьа хьалха. «ЦIеча шоаттдийнахьа» лаьрхIа йола программа хувца езаш хилар. «Южный», «Шалинский» совхозий кулгалхошца лоаман районашкара Iобаьхкача наха лаьтташ дIадаларах дола дош дийца а дийца, хоадам болаш, сихха къоастадир оаха. ДIадала лаьрхIа дола лаьтта, участкашка а дийкъа, царна номераш а оттаяь, хатар хинна бола нах тIаэца кийчделар тхо.

— Боккъалдар аьлча, тхо моллагIчоа а кийча дар. Амма, Шалински райисполкома председатель Н. Даaев шема варра советски болхло хинавар, — яхаш, Хамцуева дийцачоа тIатехар Ножай-Юртовски района Ленина цIерагIча колхоза механизатора А. Дакалова. — Аргуне тхона йоакхо яь хиннаяр, тхо дIадаха мара ца дезаш. Деррига а кийча дар.

Ала доагIа, лоаман районашкара Iобаьхкача наьха шоай проблемаш гучаяьиналга. Нохчий дезале истий кхийла бола къонгаш дукхагIча даькъе шоай даьценнаьнацен цхьан коа бахаш хул, цкъаза цхьан коа — шиъ е кхоъ дезал хул. Фу дича бакъахьа да цу хьакъехьа?

Юха а къовсамаш, заседанеш е еза? Аргуне кхыча тайпара дир — сихха кхаж а тесса, наха лаьтта дIадийкъар. Раьза боацараш а боацаш. ХIаьта Чечель-Хи яхача юртарча къоанош доккха баркал аьлар Советски Iаьдала викалашта.

Зандак, Булгат-Изу, Хьаьди-отарера хатар хинна бола нах хIанз Аргуне баха Iобоаг1а. Царна лаьрхIа Аргуне юхxе дийкъад лаьтташ. Баха Iобаьхкача наха лаьрхIа дола цIенош хьалдаьдаллалца, уж Аргунски шин профтехучилища общежитешка бахаш ба.

Кхетаде йиш я — баха Iобаьхкача наьха хьалхара хаттараш болх мичахьара лаха йиш я, цIенош хьалде маца доладала йиш я яхаш, долга. Цу хаттарашта а Шалински райисполкома председатела Н. Даaева хаьдда жоп делар. Болх? Къахьегама тIера дола кулгаш дезаш йола промышленни предприятеш городе кIезига яц. Юртбоахама болхлой эшаш ба «Южный», «Шалинский» совхозашка. Специалистех лаьца дийцача, эггара хьалха — хьехархой, берий бешамашкара воспитателаш, иштта кхыбараш Аргуне чIоагIа эшаш ба.

Наха лаьрхIа йола гIишлош хьалъелга, гаьна ца доаккхаш, хьалъе лаьрхIад Шалински районе. Укх деношка растворо - бетонни узел хьалъе болалургба, юххе йолаш я гIишлон материалий склад а.

А. САДУЛАЕВ,
спец. корр.

Демократе хьале даха Iомалу

КЪАХЬЕГАМХОЙ ЛОIАМАГIА

Демократен гласностон денгара денга сомайоахаш латт дуккхача наьха уйлаш, чIоагIлуш боагIа цар общественни вахарцара бувзам. ХIаравар социальни процессашка хьинаре дакъа лаца гIерт. Из иштта хилар хьагойт вай вахаре нийслуш долча дуккхача масалаша.

Укх деношка Малгобекски районерча «Алханчуртский» яхача совхоза къахьегамхоша лаьрхIар шоай лоIамагIа шоашта директор харжа. ДIакхайкайир хоржамий условеш. Директор хила безам болаш цига дакъа лаца лаьрхIар шийтта саго. Царех хIаравар, цар чулоацамга, хIанззалца даьча балхашка, профессиональни кхетамга хьежача, хано дIадеххача тайпара кулгалхо хила таро йолаш ва. Цар хIаране программа кIоаргга экономически а социальни а чулоацам болаш я.

Директор хила безам барашта юкъе ба Iилма кандидаташ, партийни, советски болхлой. Царех дикагIвар хоржилга атта гIулакх дац. Саг электрически лампочка яц. Из патрона чухьовзайича хов миштай: йоаге, дика я, ца йоаге, во я. Сага чулоацам, цун дог - уйла, цун фу карагIдаргда ха дезалга Iалаьмате чоалхане хIама да.

Цудухьа совхоза къахьегама коллективо уж хоржамаш чакхдаха викал вир шоашта юкъе эггара чIоагIагIа лоархIаш, кхеташагIа хIама фийла вола 94 саг. Ала доагIа, цар шоашта коллективо тIадилла гIулакх лоархIаме, цхьаккха тайпара кIал кIийле йоацаш, озабезам хургбоацача хьале, нийсхо йолаш, демократий гласности телхаергйола оагIув нийсца йолийташ, чакхдаьккхалга. Собране доакъошхой лоIамагIа совхоза парторганизаце секретара М. Точиевс хьа а йийла, дIахьекхар гулбеннарашка кхажамаш Iочутовса деза яьшка. Цул тIехьагIа царна бIарга а гуш, из дIа а къайла, пломба техар. Счетни комисси а наха шоаш хьахержар.

Собране доакъошхошта лайра, цхьаккха тайпара киловзал чакх ца ялийта, хIара кхажа тIехьашка счетни комиссе членаша кулгаш яздар. Из а царна товчча бесса хьаднр. Лоацца аьлча, демократе дIа ма деххара дIабихьар собране шиЙ болх. Цудухьа кхетаде хала дац, хоржамий собране шин дийнахьа болх бе бийзалга.

Эггара хьалха кхаж тессача, директор хила дIаязвеннача шийтта кандидатах кхо саг висар. ШоллагIа йола тур чакхъяьлча царех цаI юкъера дIаваьлар. Юхе висача шиннех дикагIвар хоржаш кхозза кхаж тасса бийзар. ТIаккха мара гучавалазар совхоза хургвола директор. Везткъеи вийтта сагах шовзткъеи вийттане ший кхаж дIабелар цунна. Малав наха шийттанена юкъера толашагIа лаьрхIар?

Из ва Костоев Хаматхана Султан. Цунна кIоаргга бовз юрта боахам, кхеташ ва таханарча экономически а социальни а проблемаех. Керттерадар да цу совхозе бахача наха везаш а уж цунна безаш а хилар. Султан вац вахаро хьийста саг. Дуккха хало а ловш шийх хьинарца, хьаькъалца даьд цо хIанззалца хьадаьр. Юртбоахама техникум чакхъяьккхай. Цул тIехьагIа хьинаре къа а хьегаш заочно юртбоахама института экономически факультет чакхъяьккхай. Цо кулгалду укх совхозера номер кхоъ йола бригада даим а къахьегама толамаш доахаш хьайоагIа. ДIадахача шера план 19 центнер йолаш хIара гектара тIара 31,8 центнер кIа чуийцар бригадокхашкара. Иштта дика хьувкъам хилар цун хьажкIийи коартолийи кхашка а.

Цхьаькха цхьа хIама бахьан долаш а мутIахьа хилар Костоевна собране доакъошхой. Ше директор хорже цо чакхъяккха лаьрхIа программа езаелар наха. Из кIоргга чулоацам болаш а совхоз экономически а социально а дегIайоалаяра наькъаш белгалдоахаш а я. Лоацца аьлча, аренда кIийле а лувцаш я цун боахам тоабара программа. Цу масса а долча хIамо теша таро лу совхоза къахьегамхошта шоашта директор нийсса харжа хиларах а цар дIахо йодача хана балха тIа а вахаре а аьттув барг хиларах а.

Г. ОСМАНОВ.

Депутата трибуна

Наха эшачун — йоакхо

Бутт совгIа ха мара яц со СССР халкъа депутатала хержа. Боккха, Iалаьмате боккха бехктокхам тIабож сона, халкъо шийтешам беннача викала. Из тIехдика кхетадеш а ва со, хIана аьлча, хIанзчул тIехьагIа хIара шоай сакъувлаш бола бала а бахьаш со волча гIо деха хьатIаухаргба нах. Царна гIо дара, законагIа доагIIача тайпара гIулакх чакхдаккхара, из делга бе-беча инстанцей хьакимашкара цIенхаштта хьадехара, наха эшар Iалашделга вIаштIехьдаккхара, перестройко дIа ма деххара деррига гIулакхаш, нийсхо а йолаш, чакхдахара согара а со санна болча кхыча халкъа депутаташкара а эшаргда доккха денал, принципиальность йолаш хилар, цкъа дIадоладаь гIулакх дизза чакхдаллалца теркама юкъмоттиге а лоаттадеш, из бокъалгахьа дерзадалцца са ца тер, иштта кхы дIахо а. Сайга из дулургда аьнна а хет сона.

ХIанз укх деношка каьхат денад сога Костоев Къурейшагара. Шийна аз гIо делга дехаш ва из. 10 шу гаргга ха я цо Назрановски АТП пхьоалле, аьшка пхьар а волаш, болх бу. Юрта вахаш воландаь квартира хьаэцара аргIа юкъера дIаваьккхав из, цун 10 сагах латта дезал цхьан времянка чу бахаш ба. Шийна цIенош дергдар, аьнна, ссуда дийхача из а деннадац цунна, тайп-тайпара бахьанаш хьалха а тувсаш. Цу гIулакха хIанз оарцагIвала дага ва со. Тохнаргда, правительства соцам болашще а цIенош дара ссудаш эшачарна дIателаш ца хилара бахьан. Моттигашкарча Iаьдала органий болхлоша цу тайпара харцонаш лелайой яние а кхоачашъюлургъяц вайга «Жилье-2000» яха программа. Цу гIулакха эггара хьалха йоакхо е езараш а из шоай теркама юкъмоттиге лоаттаде дезараш а юрта Советаш ма йий, царга хила еза цIенош хьалдара гIо эшаш болча шоай юртхой спискаш а наьха вахара хьалех оттаяь йола акташ а. Царга хьежжа банко хьателла деза наха дехаш дола ссудаш.

Дукха уйла яьй аз Кхачан программа кхоачашъяра де дезарий хьакъехьа. ТIатIа тоадала дезача метте талхаш латт из кхоачашъярца дувзаденна хьал. Хьаэцаргъя вай тIеххьара сводка. Республика бIарчча хьаийцача кIезигденнад боахамашкара доахана Iул, коатIара оалхазараш. Цудухьа тикашка тоъаш дац дулх, шура, шурий продукташ. ХIанад таханара хьал иштта? Шоана дагадоагIа хургда, хьамсара газет дешараш, итт-пхийтта шу хьалха еррига кагий бригадаш, фермаш дIа а йоахаш, доккхий специализированни боахамаш вIашагIдехка. Сога хаьттача Iалаьмате доккха а тоаде хала а гIалат дар из, хIаьта бокъонца аьлча, тахан вай еча перестройкана тIехь а доккха зе даьд цу гIулакхо. Вай наха хIанз а хац хьайбашта лерттIа Iунал де, цхьаь цхьан боахаме тоъал Iалашдаь доакъар ца хилар Iаткъ доахан Iангара дахара, хIаьта из бахьан долаш эсала да доахан, яла йиш йолчул кIезигагIа я хIара Iатто луш йола шура, лоха я цун хьоанал. Из ше мел дар чIоагIгIа Iаткъаш да Кхачан программа кхоачашъяра гIулакха. ТIехмодни дола барзкъа, кога-гIирс, кхыйола хIамаш тоъала хиннаяцар, аьнна, сатохаргда наха, бакъда кхача ца хилар ловц цар.

Кхача — из политика я. Мел сихагIа дIагIоргдар перестройка гIулакх, нагахьа санна массанахьа а кхоачам хиллал яа продукташ наха яларе. Кер биза волча сагаца аттагIа ма дий моллагIа дош дувца, моллагIа проблемаш къоастае. Геттара дика а хет сона хIанз мукъагIа из кхетадаь. Фордашта, океанашта тIех а дувлаш, гаьнарча, доазол дехьарча мехкашка ух вай, ялат дохкадалар тхона, яхаш корта бетта. ХIаьта вай воай лаьтта-м дуккха беркатегIа а алсамагIа а ма дий царчул, цу тIа Iалаьмате доккхий хьувкъамаш чуйиде йиш ма йий вай, ялат, коартолаш, баьцадаараш, доакъараш кхедеш.

ДIадаккха деза ахархо лаьттанца буввалькха хилар, юхаметтаоттаде деза лаьттан тIа саг виэза да хилара хьал. Мишта де йиш я из? Эггара хьалха цу гIулакха оарцагIъяккха еза аренда, хIана аьлча из я тахан моллагIбола боахам дегIаболабара лоархIаме гIа боаккхача керттера юкъмоттиг дIалоацар, производственни экономически отношенеш тоаяра гIо дер, дисциплина чIоагIъелга Iалашдер.

Цу хьаньехьа дувцаш тхоай арендни бригада гIулакхех дола масалаш доаладе лов сона. ХIара гектара тIара 35 центнер гибридни хьажкIаш, эзар центнерал совгIа баьцовгIаш чуийцар оаха соахка. 32 процент тIехкхоачашйир производственни программа. Цудухьа со чIоаггIа дог тийша ва арендни подряд массе а моттигашка юкъейоалаяро кхачанца дувзаденнача дешай ирал дIайоаккхаргхиларах. Хьаэцалаш, масала, доахан леладелга. Хьайбай Iул дебадара хаьдда а пайдане а бола никъ ба, сога хаьттача, уж кхоабалга наьха шоай кара дIадалар. Нагахьа санна юрташка бахача нахагара 100 килограмм доалга кхаччалца цар кхаьба дола Iасилгаш, дийна долашще эзача хIара килограммах кхоъ е, хьашт дале, диъ сом а телаш, боахамаша хьачуийдой нах уж Iасилгаша шоай цIегIа кхаба чIоаггIа раьза хургба, аьнна, хет сона. Цу гIулакхо лоархIаме гIо дергда боахамий хьайбай Iул дебадара, цул совгIа дикка кIезигагIа хургда из кхабара дIадодаш дар а. ХIьата Iул алсама хилча йиш хургъяр арендагIа уж нахага дIадали а. Сона хоаш тахан а тIехь дулха кхабара 5—10 шинар аренде дIаэцаргдолаш кIезигагIа вале а цхьа бIаь саг ва тха Кердача Редан-те. Иштта дукха болаш ба цу тайпара уйла йола нах кхыча юрташка а. Доахана доажадара эша лаьтта а доакъар а наха дIаделча, хоза а хеташ, шоай цIагIа баггIаше хьаьнала къахьегаргдар цар, дуккха дарегIа хургдар цу хьайбашкара. ХIьата иштта жа а коа тIара оалхазараш а леладеш хилча, доаккхаш дола дулх, шура. Цул совгIа духхьал шин-кхаь шера кхачан продукташца воаш Iалашдаьлча тIехьагIа уж кхыча регионашка дIаяхьийта а йиш хургьяр вай. Доахана санна из доагIаш да юртбоахама производства кхыча доакъошта а. Цу гIулакха наха аьттув бала беза, хIьата тахан из ца дар бахьан долаш пIаьххьа юхадетт вай перестройка толаме чакхйоаккхилга, кхачан программа кхоачашъелга. Цу дерригенеца цхьана цIенхаштта уйла е еза вай Iилманхоша ахархочоа эша низбола универсальни техника хьаелгах, цунца биззача боараме арендатораш Iалашбелгах. Лаьттангахьа юхадIаверзаве веза цу тIа бечa балхах дог ииккха вола ахархо.

Ткъаьи шийтта шу да Казахстанера вай цIадаьхка. ДIахьажал вай юрташка. Цхьакха социально-культурни Iалашо яц юрташта яь. Наьсарен а МагIалбика а зонашкарча цхьайолча юрташка хIанз а тIехь чуйиллаяц радио, газ, хий, цига хьалъьяц эшшача боараме школаш, культура кхуврчаш, банеш, телефонни бувзам бац. Эхь деций ТIой-юрт санна йолча нах бахача йоккхача моттиге клуб е культура ЦIа ца хилар. Экажкъонгий-Юртарча школашка бераша кхаь сменагIа дешаш хилар, е шин Ачалкхенацкен Даби-Юртен наха мала хий ца хилар. Цу шин района дуккхача юрташка яц деша даха ха кхачанза долча бераш, медицински гIо дара, наха бытовой гIулакхаш дара йола учреждененш е пункташ. Цудухьа мехка парламенте гIоттаде дага ва со Назране медицински училище хьаеллара, керда, хIанзарча ханара автовокзал хьалъяра, МагIалбика спорта Дворец, 600 моттиг хургйола кинотеатр, Экажкъонгий-Юрта 720 дешархочоа лаьрхIа школа, ТIой-Юрта культура цIа хьалдара дешаш. Наха болча аьттонна газ чуйиллийта хьожаргва со Iаьлий-юрта.

Укх тIеххьарча шин-кхаь шера кIезига дийцадац вай кепайоазоно къахьегама ресурсех пайда эца безаш хиларах. Нагахьа санна вай воай республике шортта хьабе болх хилча гаьнна дIаухаргбац нах, шоашта сискал яккхар духьа цхьацца таронаш леха. Цу гIулакха МагIалбике хьалийча бакъахьа хет сона 3,5—4 эзар саго болх бергбола хIанзарча хано дIа ма деххара Iалашо яь йола электронни прибораш яра завод, экологически цIена йола кхы тайпа промышленни предприятеш. Цу дерригенеца цхьана къоастаде лерхIаш ва со шин районера наькъаш тоадара дош а.

Вай вахара еррига оагIонаш хьалхьоаяьй перестройка, демократизацин гласности дегIакхувлара процессо. Хьалха ала йиш. Йоацаш хиннар майрра ала, къувлачох гуччахьа дувца аьттув беннаб вайна тахан перестройко. Цунца дувзаденна хьалха застойни ханашка къаман дош къоастадеча хана нийсъялийта харцонаш йолчча бесса хьагуча а йоахаш. Советий Iаьдал доаккхача хана В. И. Ленина цох яьха ма хиллара, массадолчун тIехьа нийсхо хулийталга Iалашде а хьожаргва со СССР халкъа депутатий съезда балха юкъе айса дакъа лоацача хана а цул тIехьагIа хургйолча сессешка а. Лоацца аьлча, деррига сайна могар де хьожаргва наьха сагото еш дола дешаш перестройко дIа ма деххара дизза къоастадара.

М. ДАРСИГОВ,
МагIалбика района «Алханчуртский» совхоза бригадир - арендатор, СССР халкъа депутат.

ТIЕХХЬАРА ГЕКТАРАШ

Репортаж

Iуйрийна итт сахьат даьнна ха. Тхо да Назрановски района «Экажевский» совхоза коартолаш дIаювча кхай тIа. Сийрда хьеж малх. Кхашка хийцца болх бе йиш хулийтача хIара сахьатах ма хуала боккхагIа пайда эца гIерташ къахьег механизатораша. ВорхI агрегат йоал коартолаш дIаюващ.

— Кхы а пхиъ кхыча кхай тIа я тха болх беш, — дувц укхаза волча совхоза керттерча агронома Яндиев Абдула Хьамида. — Вешта укх шера из культура 600 гектара тIа кхеергйолаш да тхо. Тахан царех тIеххьара гектараш я дIаюващ.

ПланагIа укх шера хIара гектара тIара 125 центнер коартолаш чуэца езаш ба цу совхоза кхаш леладераш. Цхьабакъда, цар лаьрхIад уж хIара гектара тIара 140 центнер яха.

— Хьувкъам алсамбаккхара фу даьд оаш хIанзле, фу де лерхI? — аьнна даьча хаттара жоп луш Яндиева аьлар:

— Еррига коартолаш подрядагIа лелае звеношта дIаеннай оаха. ХIьата Гайтов Татархана кулгалдеча механизировании отрядо пхе шера арендагIа лелае хьанийцача кхашка кхеергья. Вешта цун доалахьа 300 гектар лаьтта да хIанз. Коартолел совгIа цар цига лелаергья кхытайна культураш а. Шу чакхдоалаш итог яьчул тIехьагIа, шоаш эцаргдола ахча чуийцача хьувкъамах тийша хургдолга кхетадеш, хIанз низ дIакхоачар ду цар из дукхагIа баккха йиш хулийтаргйола таронаш вIаштIехьъяха гIерташ.

Бакълув керттера агроном. Соахка зэба аьхар деррига коартолаш дIаера хьакъоастадаь лаьтта. ТIаккха Iай органически удобренешца хьаьндир. Цул тIехьагIа бIаьстан юххье лаьтта Iайна тIоадал соцаяра малхаш доахаш, хIара гектара тIа кхокха центнер кхоачийташ азотин, калийни, йиъ центнер — фосфорни минеральни удобренеш тайсар. ТIаккха уж лаьттаца дIаэлица кхашка са а лаIийта коартолаш дIаера харшаш даьхар.

БелгалдаккхадоагIа подрядагIа, арендагIа болх беш боацача хана санна массанахьа цхьатарра а ца товсаш, кхай картограммашка хьежжа лаьтта хьоанал кIезигагIа йолча уж дукхагIа кхоачийташ болх баьлга.

— ХIанз, коартолаш дIаюващ, а харшашка чоалхане йола гранулированни удобренеш товс оаха, хIара гектара тIа уж кхокха центнер кхоачийташ, — йоах Яндиева.

Иштта цхьацца тхо дувцаш долаш, кхай йистте хьатIаера механизатора, звенона кулгалдеш волча Татриев Махьмада агрегат. ДIаера кийчъяь коартолаш лафета чура хьа а ийеш царца Махьмада лелаеча трактора тIехьатесса сеялка хьалйиза эттар Евлоева Азан Барахоева Мовлатханн. Пхи минот ялалехьа баьлар уж шоаш дер даь. Вешта из болх беш царел совгIа кхы а кхо кхалсаг: Албогачиева Iайшат, Хамхоева ШарнIат, Хамчиева Рукъет я. Сиха а тешаме а болх бу цар.

— Нормаш юкъера лаьрхIача 30—50 процент тIехкхоачаш ца еш ди дIадахийтац кхаш дIадувш боахкача механизатораша а, — дувц Яндиева. — Цхьабакъда, дикагIа а сихагIа а къахьег опыт йоккхагIа йолчара, масала: Евлоев Ахьмада, Угурчиев Iамархана, Шанхоев Яхьъяс, Татриев Махьмада, Аушев Ювсана, кхычар. Цар цкъаза дийнахьа ши норма а ю.

Тхо цу совхозера дIадолхаш дIае езаш иттех мара гектар йисаяцар. Шийтта агрегата шин сахьата билла болх бар из.

М. ХАМАТХАНОВ.

СУРТАШ ТIА: 1. Кхашка де дезатох «Экажевский» совхоза механизатораштa дувцаш ва цу боахама керттера агроном Х. А. Яндиев (сурта тIа аьрдехьара вар); 2. Совхоза толашагIа болча механизаторех цаI — Татриев Махьмади кхаш дIадувш йола цун агрегати.

И. ПЛИЕВА сурташ.

Перестройка: торговле таронаш

1987 шера июль бетта денз «Малгобекнефть» яхача НГДУ болхлой Iалашбара йола отдел (ОРС) болх беш я боахам лелабара кердача хьалашка. 1986—1987 шерашка отдела партбюрос кулгал а деш, партийни профсоюзний организацеша керда экономически методагIа болх бе балара боккха кийчон болх бир. Иштта, балха моттигаштен болхлоштен аттестаци яр, торговлени общепитен предприятей коллективаш бригадин методагIа болх бе яхар, тIеххьарча результаташка-товарооборотага хьежжа баьча балхах алапи далар — уж шедар дикагIа довзийтара а, цох дикагIа пайда эцийтара а духьа Белоруссен Прибалтийски республикайн опыт тахкар.

ЛоархIаме болх баьб пачхьалкхен предприятех (объединенех) долча Законага хьежжа первични къахьегама коллективашта кхетам балара даькъе. Хержай коллектива балха орган — къахьегама коллектива совет, цун председатель я комсомола комитета секретарь М. Х. Котиева.

Керда боахама реформа дегIайоалаеш 1988 шу чакхдоалача хана денз цхьацца йола предприятеш арендагIа дIаеннай оаха, хIаьта, хьалха денз шоай йолча таронех чIоагIа во пайда эцаш хинна йола предприятеш оаха дезалий подрядага яьхай. Иштта, Вознесенски участкера № 3 йолча «Промышленные товары» яхача тика коллектив 1985 шера денз товараштa реализаци яра боарам шерагара шерага кIезигагIа беш яр: 1988 шера тика дезала подрядагIа болх бе яьккхар, бригадана кулгалдеш яр къона торговле специалист Р. М. Костоева. Нов. Костоева кертте латташ йолча бригада шоаш подрядагIа баьннача шоллагIча бетта денз торговлен культура тоаеш, ассортимент шеръеш, материальни затраташ кIезигагIа а еш, промышленни товарий реализаци яра боарам 20—25 процент айбир. Кхаь сагах латташ йолча бригадай членаша бетта 250—260 сом алапи хIаране эца баьлар. Цул тIехьагIа оаха арендагIа дIаелар кухни а, № 39 йолча тикацара кафетерий а. Т. Н. Даурбекова керте латташ йолча бригадас кухне арахецаш йолча продукце реализаце а производства а боарам шозза дукхагIа хилийтар. «Витаминный бар» яха кафе арендагIа дIаеннай Афганистане эскаре гIулакх деш хинна волча инвалида - интернационалиста Ахциев Бахьауддина Йоакъапа. ХIанз из цун ремонт а оформлени а еш ва. Бар видеотехникаца Iалашъе лаьрхIа я. Балха режим а бюро дергдолча гIулакхий программа а комсомола городской комитето чIоагIъергья. Иштта арендагIа дIаеннай «Хозтовары» яха № 17 йола тика, ресторан, кондитерски цех, иштта кхыяраш а. Тхона хьагучох, торговлен экономикен тоаяра перспектива — мах бара арендни системаца ювзаенна я.

1988 шерага кхаччалца, ОРС коллектив, юкъера хьанийцача, 30—40 эзар сом пайда эцаш яр. 1988 шера оаха Госбюджете 66 эзар сом дIаладахьийтар, хьаьй социальни дегIаахара фонд а, коллектива 13-гIа дола алапи а деннад.

Духхьашха доладеннад тхо коллектива лаьрхIа цIенош хьалде, хIанз гIишлон балхаш деш да 10 цхьацца квартира йола цIенош, кафе, кхыйола объекташ хьалъеча.

ДIадаха шу йистедоалача хана, Чапаева улицагIа Бековиче бахаш болча наха лаьтта Iочутаккхарах доккха зенаш хилар, чубаха фусам йоацаш 200 совгIа дезал бисар, цу тайпара хьал да къаьнача города кхыйолча участкашка а. Ховш ма хиллара, МагIалбикера маькх еш йола завод болх ца беш сецар дIадаха шу йистедоалдача хана.

Столове тишъеннача зданена реконструкци а еш цу участке ОРС-а коллективо вIаштIехьдаьккхар дийнахь-бус 1500 килограммага дIакхоачаш маькх йоттилга. Хатар хиннача наьха аьттув ба хIанз шоаш бахача йIайха маькх эца, цул совгIа царна хулийт хьайбай продукци а (даьтта, тушенка) кхыдола бакалейни а боахаме эшаш дола а товараш.

Мах бараллен общепита гIулакхаш дараллен совгIа ОРС-а коллектив промышленни товараш хьадеш я.

Б. АХИЛЬГОВ,
«Малгобекнефть» яхача НГДУ ОРС-а начальник.

Коммунистех дола дувцараш

САТЕМ БОАЦА САГ

Сийлен Улга тIахьожаше бIарг тIаотташ, зем боаккхаш да цу тIа хьалтеха доалла цун сурт. Цунга хьежача холуш да хIаман кIоаргга уйла еш а хьаькъал долаш а вахаре дукха лайна саг из волга. Из къаьгга хьагойташ да цун бIарахьажар. Вайнаьха кагийча наьха йолга хьахьокхаш йолча цун безамеча юхь-сибато безам бале а беце а шийна тIаоз наьха теркам. Цу тайпара болча нахаца безам болл духхьашхара цунцара къамаьл дIадоладешше а. Из дизза бакъдеш да цун деррига вахар а гIулакхаш а. Тахан боахама эгара дикагIболча водителах цаI ва из...

Духхьашха шин шу хьалха вIаши дайзар тхо цунца. 1987 шера бIаьстан юххье дар из. «Горячеисточненский» яхача совхозера М. Самбулатова кулгалдеча бригада механизатораш чуйинна лард йоллаш боахкар хургболча хьувкъама, хIаьта Бараханов Iалауди царна тIачIоагIваь вар, цар хьашташ ший автомашинаца кхоачашдара. ХIаьта гурахьа ялат чуэцача хана а хьинаре дакъа лаьцаб зIамигача сага кхашкара балхаш деча. Цхьаккха хIама дид ца долийташ, деррига теркалдеш, массадолчун а зем беш Iомайора цо хьалхалаттача, дикагIболча механизаторий балха опыт. Оалаш ма хиллара, овлангара денз Iомайора цо из. Цох ший беркат а даьлар. Дукха ялалехьа дикагIбарашца цхьана яха йолайир цун цIи, коммунисташа доккха тешал а даь, парте члена кандидаталла дIаэц Iалауди, хIаьта толашагIвола къона водитель из хиларах тарра, аргIа а йоацаш, цунна лу «ГАЗ-53» яха керда машина.

ХIара водителa ший стиль, оамал я машина лелаяра, цунна эша Iунал дара. Моттигерча бераштa гаьннара йовз Iалауди тIавагIа «ГАЗ-53», гIадбаха махьарч а детташ даим. духьалъудд цунна, шоаш кIеззига мукъа а хахкар дех, шоаш де лерхIачох дагабувл, хIаьта белггала ала деза царех дуккхабараш Iалауди санна шофераш хила ловш хиларах а. ХIанад из иштта, хIанад цунца бераш а, хIаьта иштта боккхий бараш а селлара дIанийна? Даьра да из массанена дукхавезандаь, хIаранеца дувца цунна могандаь. Ба-кх уж, наха юкъе, цу тайпара дика, аьсала, Iимерза оамалаш йохкараш, безам бале а беце а нах шоашта дIатIаувзараш. Царех ва Бараханов Iалауди, цудухьа тIагIерт цунна бераш, хIана аьлча воккха чунца воккха хила, зIамагIбаращца зIамагIа хила цунна ховндаь. Из бахьан долаш шоай бочагIа вола хьехамча, воккхагIвола новкъост а хет цох берашта.

Цун дикагIча оамалех цаI я шийна ховчох, дайзачох, Iемачох кхоачам а баь цун са ца тер. Цох дувцаш белгалдаккха доагIа ше укхаза къахьегача юкъа Iалауди йизза комбайнера балха говзал караерзаяь хилар а хIара шера хьувкъам чуэцача хана болх бара ялат чуэца комбайн цунна тIехь тIачIоагIъяь хилар а. Деррига цунна мел де деза Iунал а ду къонача коммуниста. Цунца дувзаденна дагадоха лов соахкара хьувкъам чуэцаш хинна цхьа хIама. БIарччача дийнахьа комбайна тIара Io ца воалаш болх а баь, кIезиг-дукха салаIа лаьрхIар Iалауде, хIаьта комбайна тIа дIахо болх бе хайра цо Iомаваь вола геттара къона механизатор Хаспиев Мухьмад. Хьехамчас саготто е а из садуаш хила а ца безаш дика караерзаяй цо ший балха говзал, цудухьа кIаьдвенна вале а сапаргIатдаьнна хьатIавера Iалауди кхай тIарча стана.

— Сай гIончас цхьа-шин го боаккхаше а кIезиг-дукха хIама кхалла воалар со, гой дIа кхача бахьаш машина а ма енайий, — аьлар цо, ше де воаллачун со духтIавоаккхаш санна, тIаккха шийна уллув латтарашка йист хулаш тIатехар: — цхьа хаттар дар са, хьувкъам чуэцарна юкъе латтача яхьах хоамаш кIезига хIана ду-теш вай газеташа, цу гIулакхах тийша Iалаьмате дукха ма дий, яхьа нравственни хьисап а телха-ду цу дерригне. ДIауйла елаш оашаш: «Рекордага вода» яхача девизагIа республика кагирхошта юкъе латтача яхье дакъа лоацаш да тхо Алхаев Зайндеца цхьана. ХIаьта долаш дола сурт малагIа да? Е тхона а вокх боахамий къонача механизаторашта а хац лоалахошкара хьал миштад, хьалха латташ вар малав, цун хьокхамаш малагIаш да. Из гIулакх бокъалгахьа даьккхча нийса хургдар-кх цунна бехктокхаме болчар.

Бакълувр Iалауди, деррига ха ловш хилар дуккханеша къоабалъеш йола цун дикагIа оамал из йолга хьагойтар цун къамаьло. ГIулакх тоадир. ВIаштIехьдаьккхар хIара къонача механизатора даьр хьагойташ йолча хьокхамий экрана тIа хIаранена карагIдаьннар дIаяздела. Хьувкъам чуэцача цхьан дийнахьа экрана тIа дIаязйир совхозе хьалхалаттар Iалауди волга хьахьокхаш йола цифра, хIаьта района дерригача боахамашкарча къонабараштa юкъе призови моттиг а кхаьчар цунга.

Iомавалара йIаьхий опыт хьаэцар масалш шортта долаш вар I. Бараханов. Республике а цIи хеза механизатор яр укх совхоза кхашка болх баь Дудуркаева Камета, хIаьта Iалаудеца яхье ваьнна Алхаев Зайнди а хиннавар цхьан хана республика кагирхошта юкъера чемпион. ХIаьта хIанз Правобережное яхача юртара цхьаькха цхьа механизатор а эттав хьалхалаттарий мугIарашка.

Ялат кхедара дукха аьттув боацаш моттиг я совхоза кхаш дадар. Аьхки йокъал эттача бокъонца доталий дIаотт укхазара лаьтта, ахархочунгара дукха низ дIа а беxаш доаккхаш да укхазара хIара килограмм ялат. Бакъда, кхычахьа шийна аьттув лехаш лийланзар I. Бараханов. Ший лаьтта, ший юрт езачоа из санна дар товш дац, аьнна, хеташ ва из. Оалаш ма хиллара, мел къахьал шийх йоаллаш бале а Даьхен кIурал мерзагIа хIама дац сага. Из уйла дегIчура дIа ца йоалаш чакхваьлар из Советски Герзашцарча Низашка гIулакх деш ше хиннача юкъа а.

...СССР Лаккхехьарча Совета халкъа депутаташ харжара ди гаргакхоача ха яр из. Чуйнна кхашкара балхаш деш боахкар горячеисточненцаш. Дукха дар цу деношка къонача коммуниста I. Бараханова кхоачашде дезаш хиннар я: кхашка боахкача наха дIаде ги хьатIадар, е моллагIдола кхы тайпа мовхьаш дIа-са дахьар, кхыдар. Из деррига кхоачашде кхоавора Iалауди. Мартовски ди сайренгахьа лестадар. Боахаме кийчо еш бар СССР халкъа депутатаца тIеххьара вIашагIкхетар дара. ХIаьта малагIча цIендас камаьрша кийчо яц хьаша-дай безаме тIаэцара? Деррига а кердадаьккхадар, тоадаьдар контора чухьа а коа-картал арахьа а: хьалтехадар керда яздаь плакаташ, лозунгаш, стендаш, кIир техаяр гаьнашта, массанахьа а лостам баьбар. ХIаьта цу дерригнена геттара раьза волаш санна Сийлен Улга тIа хьалтеха доаллача портрета тIара хьежаш ва I. Бараханов. Хьаьший камаьрша тIаэцара ший юртхоша яь кийчо къоабалъеш ва, аьнна, хеталургдолаш, велакъежара хьисапе леп цун безаме бIаргаш.

Х. БОГАТЫРЕВ.

Вежарий новкъостал

Бераш гIайгIане хулга доагIаш хIама дац. Берашка а кхийнарашка санна бала кхачар да из. Советски района ЗIамигача Варандашкара дезалаш шоаш бахача лаьтта текха хатар хилча, итташ шерашка шоай хьахинна боахамаш цига а дита, бахачара бохабезача айттар.

Цхьа ха яккха «Горный воздух» яхача пионерски лагере сайцар. Дукха хIама ду цу наха новкъостал деш. ГIишлош ечей гIишлон материалаш ечем болхлой профсоюза обкомо дукха средстваш къоастаяй царна дIайха даа хIама вIаштIехьдаккхара. Цхьа кепиг ахча дала ца дезаш ЗIамигача Варандерча наха бытовой гIулакхаш ду, йовхал лоаттаю, электрически энерги лу, хIамаш ютта пункт кийчъяьй, кхыдараш ду.

Зе хиннача наха ерригача республикера новкъостал лоаттаду. Надтеречни районера цхьа машин хьоар дера. Дукха ахча деннад ЦIеча ЖIарга организацега гIолла.

ХIаьта, цига укх деношка енаар Г. Ахриева цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» заводера делегаци. Цунна юкъе ба завода профкома председатель Х. Мастоев, партбюро секретарь А. Манкиев, литейно - прессови цеха начальник Б. Цуров, цехи профкомий председателаш М. Измайлов, Б. Пугоев, У. Балаев, тIемаи къахьегамаи ветеран А. Имагожев, массехк профсоюзни болхло, партийни активист.

ХьалхагIа цIаккха вIаши бIаргабайнабеце а, вIашагIкхетар дулхахцIийх болча наьха санна хилар: завода болхлой производственни бувзамаш хиннадац «Керда вахар» яхача колхозашца. ХIаьта бала тIаэттача вIашагIкхийтар. Наьсархой баьхкабар зе хиннача наха шоаш дена 6310 сом ахча дIадала. Из дар завода коллективо деш дола материальни новкъостал.

1305 сом деннад литейно - прессови цехо. Болхлоша шоашта квартала гIа йоагIа премеши цхьан дийнахьара алапии хьожадир бахарах бехача наха. Вож ахча къаьст - къаьстача нахеи предприяте кхыча участкашеи деннадар. ХIаране ший тарлуш дола ахча делар.

90 дезала декъа деза из ахча. Дукха хIама дац из, бакъда деза да дег тIара деш дола новкъостал хиларах тарра. ЧIоагIа кер тохаболийташ дар из. Кхалнаха соцалацар бIаргех дувла хий.

— Баркал шоана! — йоах У. Хасановас, цун оаз къурдаша йохаю. Сов хьалха венна цун мар. Цо ше цхьаь хьалкхедаьд ялх бер. Шийга дар вIашагIтеха доккха доаца цIенош даьдар цо. Иразе яха мара езацар цун. Дуккхача шерашка цо Iоадаьр хIалакдир текхача лаьтто.

Исраилова Залпайна а материально хала да. Цун мар метта ва, воI эскаре гIулакх деш ва. Цун дезала болх баьча, тхьамка дийнача колхозерча кхай тIа лер а йисаяц. Ма дарра аьлча Залпа хIанз хIама деш яц, ший ворхI беро кхоабаш я.

Ма дукха ба укхаза иштта бола дезал! Бахачара бехараша шоашца цхьана боалабир ЗIамигача Варанде арахьара тIабаьхка хинна хьехархой ЛущенкогIар Елена Владимировнаи Виталий Ивановичи. Шоашта ахча делча раьза хул уж. Царна-м иштта доккха зе а хиннадац. Юрта квартире бахаш бар уж. ХIаьта а новкъа дар селхан лерттIа шоай болх беш хинна уж нах беха!

Зе хиннараштa дукха ахча дезаргда гIишлон материалаш, мебель, цIагIа лелаю хIамаш эца. Дукха новкъостал эшаш ба уж. Укхаза цхьа сом а лоархIаме да. Уж теш шоашта новкъостал дерг хиларах.

Л. СИНЯКИНА.

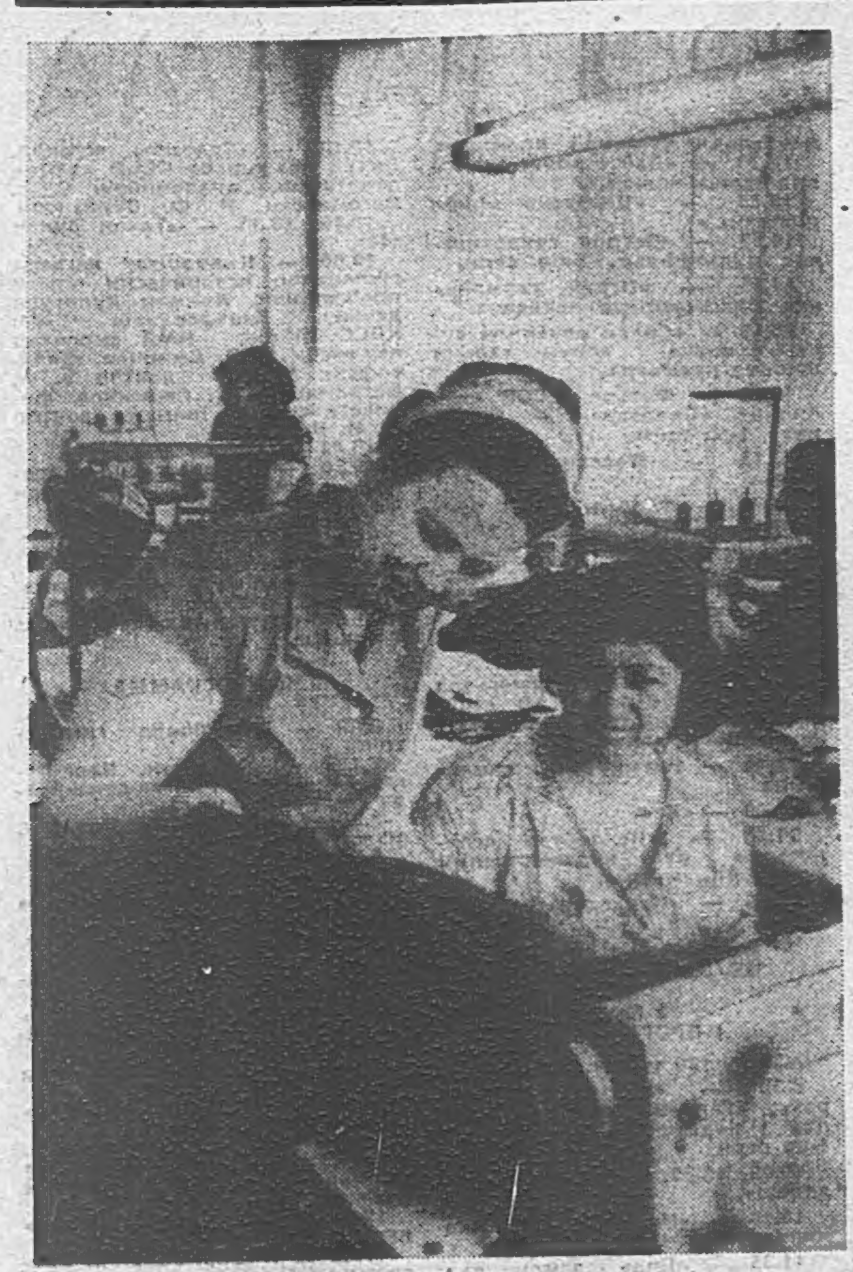

ГIулакх мишта ду шоана

ДЕЗАЧА ДЕН СИЙНА

«Силуэт» яхача производственни текстильно-галантерейни объединене коллектив укх деношка чIоагIа дог айденна я. Из атта кхетаде йиш я — вай мехка вахаре перестройкас бенна низ объединене гIулакхашна гуш ба. Къахьегама производительность, хьалхарча квартале йийца бола пайда, производство дегIаяра темпаш — уж мел йола показателаш яха лаьрхIа йолчарех дуккха лакхагIа хиларах объединене коллектива гIулакхаш чIоагIа гIадвугаш да.

Иштта лакха толамаш долаш къахьега мишта вIаштIахьдаьннад царна? Ала доагIа, коллектив хьалха а во болх беш яцар, амма, тIеххьарча хана перестройка, боахама расчета тIа гIа луш йолча таронех ше ма барра пайда эцаш къахьегаро гIо даьд из коллектива цу тайпара долча лакхача толамашка кхача.

Объединене мел йола цехаши, вай республика районашка 20 гаргга йола филиалаши коллективаша арендагIа дIа ийцай. Из фу яхалга да? Из да производственни помещенех, энергех, оборудованех, бийдалах, фурнитурах луш дола ахча коллективо ший кисара луш долга.

Раскройщикаша, хьурмат ца деш, кIада хедаш хилча, дукха зигаш хиле, кIадах боагIаш бола пайда эца йиш йоацаш хьалха бусаш хиннаб. Е из крой дIаяхьийта йолча цехашка бебашха доацаш, из Iоххессе, вIашагIъийча, цхьан тайпара йоаца деталаш вIашагIтегар — кхыча бесса аьлча, бIарга гушше брак йола хIамаш тегар.

Бакъда, цу тайпара долча ийрча гIулакхащца хьалха а къовсам лоаттабора амма, йоккха эффект йоацаш.

ХIанз предприяте ма варра вола винза да — къахьегама коллектива совет я. Цун уйлаш а цун хетараш а ца лаьрхIача валац моллагIа вола кулгалхо а специалист а. Къахьегама коллектива совето деш дар, цо еча решеней эффективность дика гуш я моллагIча балха моттиге.

Кхыча бесса аьлча, брак йолаш йола продукци арахецара таронащ цIенъяь дIаяьхай паччахьалкхен приемкаси къахьегама коллектива советеи. хIаьта производстве мел йолча компонентех: бийдалах, энергех, оборудованех — боаггIача боараме пайда эца таро хилийтар боахама расчети самофинансированни йолаш къахьегаро.

Цудухьа, иштта дог айденна а гIоза баьнна а ба швея-мотористкаш. цудухьа иштта сийрда яьннай цар йовхьамаш. XXVII партсъезда цIерагIа трикотажни цехера Игнатенко Людмила Валентиновна керте латташ йолча кагирхой бригадас (юкъера сурт, аьттехьа) из ший сийлен цIи масейтта шера лакхача толамащца къахьегаш хиларах а социалистически яхье дуккхаза котъяларах а яьккха я.

20 шу совгIа ха я бригадира Игнатенко къахьегаш йола, хIаьта, из опыт йолаш йолга дувца а дезац. Ший дега камаьрша йолаш хиларах тарра, цо ший говзал дег тIара раьза а йолаш Iомаю къонача коллегашта — Иблаева Тонтайнеи Тазуркаева Лизайнеи. Уж комсомолкаш предприяте шоай бригадиралла дуккха нIезигагIа болх беш бале а, амма, бокккагIчар масал хьаллаьца, хIара денна хIана бац аьнна, дукха доккха деце а, шоай балха тIа толамаш доахаш ба.

Мастер Н. Ахмадова керте латташ йола цех (аьрдехьара сурт) «Силуэт» яхача объединене опытно-экспериментальни лоархIаш я. Производстве керда изделеш арахецача хана, цу изделе эцархо волча хьош бола никъ укх цехера болабеш ба. Укхазара из болалуш хилар атта кхетаде йиш я швея-мотористка М. Цанцаевай балха опыт а говзал а лаьрхIача (Iохайна ягIар). —

ХIана опытно-экспериментальни цехе тегаш я тIоарскаха яь йола плащаш, курткаш пиджакаш. «Силуэт» яхача объединене из керда доладаь дола гIулакх хьаллаьца, массаза санна дIахойхьар яр хьалхалаттача цеха коллектив.

Мел дика а хоза а тийга хиларах хIамаш во хьоарчаяь, е ийрча нийсъяьяле, эцархочун бIарг тIаоттаргбац царна. Iа яха изделеш дина еце а хозача пакеташка, упаковкащка юкъе ехка хилча, царна безам тIабода. Из дика ховш ба упаковочни цеха болхлой, Поличева Мария, Торшхоева Аминат, Копанева Нина. Укх массехк шера цхьана болх беш хьабоагIа уж. Эцархочунна хIама эца безам хургболаш, из изделе дика хьоарчае хар а ший профессиональни говзал дIаехаш да, хIаьта, мехкарий из дика ховш а, шоай гIулакх дика деш а ба.

«Силуэт» яхача объединене коллектив дунен халкъашта юкъерча цIейна — 1-ча Майна — лерттIа накъабахкара кийчо еш ба. Производственни помещенеши объединене фасади байракхащцеи парте а правительства а тIахьехамаш долча цIеча плакатащцеи кийчъяь я.

— Къахьегаме тхона карагI мел даьннар — хьона, ЦхьоалагIа Май! — «Силуэт» яхача объединене хIара къахьегамхочун дег чу да укх бIаьстен деношка цу тайпара дола дешаш.

А. САДУЛАЕВ,
спец. корр.
Н. КОБИАШВИЛИ сурташ.

Ираз дола вахар

Дукха ха йоаццаш Наьсарен горсовете кхаьчар со. Дуккха бераш дола дезал мичахьара лохаргбар — аьнна аз шийга аьлча, Наьсарен горсовета исполкома председатела заместитела Даурбекова Ахьмада Динас ела а енна, аьлар:

— Нагахьа санна, хьо хье Наьсарера вале, хьона ха дезаш да, укхаза дукха дезал боацаш цхьа наггахьа цIа мара доацилга. ХIаьта «нана — турпал» йолча кхалсага къаьстта адрес Iа сога да, яхе, из я Султыгова Ровзат. Цар дезалах цаI я комсомола Наьсарен райкома хьалхара секретарь Султыгова Хадишат. Из йолча райкоме хьо дIаводе, цо хьо ший даьхи наьнахи дIакхетаверга.

Цул тIехьагIа, наIарах пIелг теха, чувоалл со Хадишат йолча. Айса бена никъ аз дIабийцача, Хадишата аьлар:

— Дика да, хIанз делкъа ха хьатIакхаьчай, хьо раьза вале, цхьан пхе минота сабар а даь дIагIоргда вай, — аьнна. ТIаккха истола тIа илла цIе папка хьа а ийца; каьхаташка хьажа Iохайра из. Ший гIулакх даь яьначул тIехьагIа, дукха ха ца йоаккхаш тхо цар цIагIа дIадолх.

ЦIен наIараш йийла я СултыговгIар, хийцца цIагIа чу довл тхо. Моаршал хоаттташ белабенна, тхона духьалбоагIа цIендан цIеннанеи. Оаха денача гIулакха раьза йолаш ела а енна, аьлар Ровзата:

— Делкъа ха хьатIакхаьчай, цкъа хьалхагIа хIама а дина. ТIаккха дергда вай къамаьл.

ТIехьагIо сих ца луш, дувц Ахьмада ший къахьегама наьнъах. Из дIаболабелар Наьсаре ялат цIендеш йолча пунктера. Халонех ца къахкаш, цига дуккхача шерашка хьинаре кхахьийгар СаIида Ахьмада. Бакъда, 1985 шера лазаро кIалвита цIгара пенсе ваха вийзар цун.

Дуккхача хана денз фабрике упаковщицалла болх беш хьаений Юнуса Ровзат. Ховш да, юххьанца балха тIа низткъала моттигаш нийслулга, цкъаза хьадеш дола хIама хьона хеттача тайпара чакхдалац. Иштта хилар Ровзата балха тIа а. Бакъда, балхах дог-м эккхацар цун. Сатохар. МоллагIа дале а, ший де еннар цIенхаштта хьадора. ХIаьта къахьегама тIера из хиларах, кастта ший професси кIоаргга караерзае вIаштIехьдаьлар цун. Иштта из хиларах 1980 шера цунна елар «Знак почета» яха орден.

— Хала дарий шоана иштта дукха дезал хьалкхебе? — хетт аз Ахьмадаген Ровзатаген.

— Хала да е атта да, дукха бераш долчарна мара ховргдац, — йоах, Ровзата — Бакъда, тIадувха барзкъа, даа хIама доацаш цIакха дисадац. Наха ниисса даха гIийртад. Вай мехка хала дац бераш хьалкхеде, къаьстта тIеххьарча хана дика новкъостал ду Iаьдало даьшта — ноаношта. Фабрике со болх беш йолаш дикка новкъостал дир сона профсоюзни комитето. Диъ цIа долаш квартира елар, хIара шера бераш пионерски лагере дохийташ путевкаш, иштта берацита тайп-тайпара совгIаташ телар. Тхоаш а каст-каста курорташка саноторешка ихад. ТIаккха кхы цул чIоагIагIа новкъостал мишта хургда?

Геттара дикълу тха къамаьл даси наnаси шоай дезал бувцача хана. ИоккхагIйола Марет маьре я, хIанз зIамига бер долаш цIагIа я. ШоллагIйола йоI — Хадишат лакхе вай йийцача тайпара Наьсарен комсомола райкома хьалхара секретарь я. Атта дац Хадишата районни комсомола вожак йолаш, болх бе. Бакъда, цо из хьинаре, цIенхаштта хьабу, кIаьдъялар цун вIалла фуд а хац. Зайнап ЧИГУ а яьккха, школе болх беш я. ХIаьта, Хаьди — 10 класс яьккха а яьнна даьнен наьнен цIагIа новкъостал деш. Амирхани, Мухьмад - Гирии Советски Эскаре гIулакх даь баьнна, «Электроинструмент» яхача заводе болх беш ба. Цар хьинаре дакъа лоац вай перестройкана никъ кхы а щаьрагIа хилийтара. Мухьмад дезале эггара зIамагIа ва, хIаьта даь-наьна бочагIа а ва. Совхоз — техникуме деша вагIа из. Кастта юртбоахама специалист хургва цох.

— Тхо-м доккха хиннад, — йоах Ахьмада. — бераш, цар бераш а ираз долаш даьхача дика хет-кх.

М. ЧАХКИЕВ.

Школьни реформа—массане юкъара гIулакх

Перестройка оаз

Школьни реформа... Тайп-тайпара кхетаду цун маIан тайп-тайпарча хьехархоша. Цхьабараштa хет: арахьара гIо-новкъостал хьатIа а дена уж эргалонаш е еваш санна, шоллагIбараштa мотт лакххехьарча указанех ерригa система хийцачул тIехьагIа мара цох хIама хургдоацаш санна. Сона хеташ из «реформа» яха къаьна казенни дош да бехкедар. ХIана аьлча, сов хоалуш я цох хьаетталу командно-административни ханара Iи. Сога хьаттача, аз «школьни реформа» а ца оалаш (сов дукха хиннай уж вай мехка, хьабаьнна дукха пайда а боацаш) «школьни перестройка» аргдар цох. Цу дешо ший метта оттабу цу гIулакха берригa чулоацам. Перестройка лозунг кхыча тайпара да: хье тохале хьай болх - моттиг эргаякха, тоаe. Iайха даккха хьай творчески хьаькъал оардагI йоах цо, аз бокъо еннай хьона. Демократе, гласноста, кортамукъален наIараш а шерра хьайийлай хьона. Из да перестройкас вайгара дIадехар.

ХIара педагог цу оазага, цу кхайкаралга ла а дувгIш ший болх вIаштIехьбоаккхаш веце — гаьна яргьяц из вай цахаддаш ювцаш йола «реформа».

Оаха тхоай коллективе иштта кхетаду из дош, цунга хьежжа ший декхар, ший гIулакх вIаштIехьдаккха а хьож тхоах хIаравар. Цудухьа тхона тхоашта а хоалуш дикка эргалонаш хиннай укх тIеххьарча хана тха школе а къаьсткъаьстача хьехархой балха а. Кулгалхо могаве тоам беце а ала лов сона: тха праза — директор а дика нийсъеннай тха коллектива — Бекова Роза Макшариповна. Цун хьинарца, цун хьалхаленца дувзаденна дуккха а хувцамаш хиннад тха школе. Иштта я дикагIболча педагогех оаха вIашагIъелла административни корпус а.

МоллагIча школе эггара хьалха эшар, аз-м цатоъар аргдар цох, сона хеташ, хьехархошта юкъера барт - цхьоагIо, эхь-эздел, дисциплина я. Тхона а эш из, хIаьта кхы а дукхагIа тхона бIарахьежача бераштa а эш. Цудухьа, нагахьа санна тхоай школе хинна а хулаш йоагIа а перестройка белгалонащ сай ювца езащ моттиг нийсъелча, эггара хьалха цу белгалон тIара дIайолалу со. Из тха школе йолаш а я, тхона пох дика тIехьале а йоал.

Перестройка йолаелчахьа профессиональни низ айбенна, творчески балха боарам лакхбенна а дукха педагогаш ба тхона юкъе. Царех хIаране творчески кхуврч бувцалургбац сона, бакъда, цIераш-м йоахаргья аз цар. Шоай балха бокъонца бола перестройка бIухой ба ала мегаргболаш ба преподавателаш Л. М. Хашагульгова, Х. Х. Котиева, М. С. Евлоева, Р. Ш. Гетагажева, Я. Ж. Медов, З. Г. Цурова кхыбараш.

Со а яц тхоай школе хулача эргалонашта юстара. Со а гIерт перестройка заманга хьежжа сай болх тоабе а сай дош, айса бу хьехам берий хьакъалчу, санхетамчу кIоргагIа бижийта а. Математика хьехаш я со, Яр 28-гIа шу а да аз из болх бу. Хетадала мег: фу хувцамаш, фу эргалонаш юлургья математика хьехачоа: ерригa стереотип ма йий из, аьнна. Цун юкъера а корайоагIа лахача таронаш. Масала, хьаэцаргья вай математически лекцеш. Пхийтта шу гаргга ха я аз сай урокашка хийцца царех пайда эца (ерригa школашка из форма дIахьа йоаржае, аьнна, инструкци араьнна-м дукха ха яц). Йоккха эффект йолаш хIама да из. ХьалхагIа листача «хьуна» юкъе гIолла цкъа го а баьккхийте мара юххера а шоашта ха дезачоа дIатIакхачийтацар оаха дешархой.

Х. ЛЬЯНОВА,
Назрaнерча № 3 йолча школа хьехархо.

Хано дIадех

Вай Союзе перестройка дIахьош долча массехк шера доккхий хувцамаш хиннад, ерригача общеcтве хинна ца Iеш, хIара советски сага вахаре а. Вахарцара материальни а социальни а хувцамаш хинна Iац вай дувцараш, эггара лоархIамегIчарех лархIа дезаш да духовни хувцамаш. Цу хувцамий маIан а, уж боккхача лоархIаме хилар а дика кхетадергда боарам боацаш зуламаш деш хинна диктатора Сталина зама а застойни ха а дика дагайоагIаш болча миллионаш болча советски наха. Из кхетадаро кхы цIаьхха а таро хулийт хиннача а, хулаш латтача а хувцамий боаггIаш бола мах бе.

Вай мехка дIахьош йолча перестройкана эшаш дола хьалаш хьакхеллад промышленносте а, юрта боахаме а къахьегама сага материальни хьал-ди эргадаккхара, тоадара. Из дувзаденна да ерригa промышленни предприятеш боахама расчетага йоалаш хиларца, юрта боахама ахархой подрядагIа боалаш хиларца, къахьегамхой бытовой хьащташ Iалашдара мехка эзараш кооперативаш вIашагIъехка а, йохкаш латташ а хиларца. Лоацца аьлча, сага вахар тоалуш латташ хилар къаьгга хьахьокхаш а, бакъдеш а да хувцамаш.

Укхаза кхы цIаьхха а белгалдаккха мегаргда мел гаьна я вай хана хулаш латта эргалонаш Сийлахь-боккха Даймехка тIом хилале ваьхача хана хиннача хьалал. Вай дувцар дац Сталина гонахьа хиннача орденго цхьаккха бехк боаца итташ миллионаш бола советски нах лувцаш, набахта бийхка хилар, топаш етташ боабаь хилар, нохчий, гIалгIай, балкарой, гIалмахой, кхыдола къамаш цхьаккха бахьан а доацаш, мехках дахарца Iохкахьийта хилар, — из исторецара лар йовргйоаца бакъдар да. Вай дувцар да дукхагIбола советски нах — болхлой, ахархой, интеллигенци кер биззал даа ялат доацаш бахийта хилар. Къаьстта даькъаза хьал дар ахархошка хиннар. Ден сердал мел йолча хана колхоза кхашка къахьегар колхозхочо. Ховш махиллара, механизмаш кхоачам боллаш цахилар бахьан долаш, кулгашца хьаде дезаш хулар уж эггара халагIдола балхашоахам делга, оасар делга, ялат чуэцалга, оардалга. Цо чIоагIа сатувсар гурахьа шийна хьалургдолчунга — решта аьлча, ялатага. Бакъда, дайя дIадоалар цо мел тийса са, цхьа шу, шин шу доалар беррригача мехка дукхагIа йолча колхозашка цхьа килограмм ялат ца кхоачаш. Дерригa ялат паччахьалкхенна дIалора, колхозашта чан гIадамаши мара хIама дисацар. Харц хургдар ахархочо шийгара хьал, ший цхьаккха материальни а моральни а бокъо ца хилар кхетадацар аьлча, геттара дика кхетадора. Из бакъду цу хана къайлагIа укх тайпара доахаш хиннача илле:

Колхоза гIадамаш,
ла-ла-ла,
Паччахьалкхен хьаькIаш,
ла-ла-ла,
Ераш яхка аьннача
Сталинах вий гIойла,
ла-ла-ла,
Аз йоахар аьнна
аргдолчох вий гIойла.
ла-ла-ла.

Ше цу тайпара илли аьнналга дIахайча ший лер йоврgйолга дика кхетадеш хиннав илли даькккхар.

Цудухьа дерригача адамаша дика кхетаду мехка дIахьош йолча перестройка вахаре дахьаш дола хувцамаш боккха лоархIам болаш хилар, сага хьашташ дизза кхоачащдара оагIонгахьа дерзадаь хилар.

Ховш да хулаш дола хувцамаш шерра а, сихха а вахара юкъе доаладара вай парте а, цун Центральни Комитето а чIоагIа йоакхо еш хилар. Хадданза леладеш да хозрасчетни, подрядни, арендни гIулакхаш боахамашка дIахьолга а, шерделга а. Перестройка хIанзале а къаьгга гучадаьккхад пайдан доацар, вахара а гIулакха а новкъарло еш дар. Пайда луш мел доацар юстара а тотташ, керда хувцамаш балхан вахарап юкъе а доаладеш, юрта къахьегамхоша кердача тайпара дIададоладаьд шоай производственни а вахара а гIулакхаш.

Укхаза боккхача лоархIаме гIулакх хилара тарра, белгалдаккха мегаргдолаш да боахамий дерригa доал дуккхача боахамашка къахьегамхой коллективий карадаха хилар а, из цар карадодалга шерлуш латташ хилар а. ХIанз дуккхача колхозашка председателаш, совхозашка директораш, бригадираш, управляющеш лакххехьара IотIателача приказагIа а ца увттабеш, къахьегамхой коллективаша шоаш херж.

Боахамаш аренда системага даларо таро хулийт боахама кулгалдеча административни доал дара хьисап хоадам боллаш дIадаккха. Цудухьа да из арендана, арендни гIулакх дара духьаленаш еш моттигаш нийслуш хилар. Цун а ший бахьанаш долаш хилар массанена гуш да. Ховш махиллара административни хьисапаца боахамашта доал деча хана, кулгалхой а говзанчий а декхар латтар кертерча даькъе лакхехьарча хьакимаша енна указани кхоачашъярца, цунца хадаш дар цун декхараш. Башха дацар план кхоачашъяь хилар, е ца хилар, арахеца продукци дика хилар, е вIалла мегаргйоацаш хилар, бакъда хIара бетта шийна доагIа алапи дизза хьаэцар моллагIча кулгалхочо, е говзанчас. Бакъда арендни подрядагIа болх беча боахамашка ший овлан тIара хувцалу гIулакх. Цига хIара кулгалхочо, хIара говзанчас эцаш дола алапи цун хьинарга, говзалга хьежжа хургда, боахамо тIабахьача пайданга хьежжа хургда. Из да керттера дар.

Публициста заметкаш

Вай хана вахаро дIадехаш дар да беррригача мехка дIахьош йолча перестройкаца белгалдаьха боккхача лоархIамера декхараш хьинаре кхоачашделга. Цудухьа дукха ха йоццаш хиннача КПСС Центральни Комитета Пленумо хоадам боллаш белгалдаьхад юрта боахаме хозрасчетни, подрядни, арендни хьисапаш юкъедоаладелга сихдара керттера декхараш. Цхьаккха шено яц юрта боахама къахьегамхоша уж декхараш кхоачашдара шоай дерригa хьинар, шоай берригa низ оарцагIбоакхаргхиларах.

Вай хана вахаро дIадехаш дараш хоадам боаццаш къахьегама сага вахарца, цун хьаштащца дувзаденна хIамаш да. Ховш махиллара КПСС XXVII-ча съезда а, XIX-ча Ерригасоюзни партийни конференце а решенеща белгалдаьха да ерригача Союзе перестройка елга дIадахьара керттера декхараш. Уж декхараш мехка экономика дегIайоалаярца сага материальни хьал-ди тоадарца дувзаденна Iац, кIезигах маIан долаш лархIац вай парте сага духовни вахарца дикагIча оагIорахьа хувцамаш делга а.

Ховш ма хиллара, сталински режимах а, застойни шерашка а геттара лоадам боацаш яр советски сага моральни бокъонаш. Лозунгашка диллача, советски саг дерригача вахара да вар, мехка чурча а, арахьарча а гIулакхашта доал дер из вар, бакъда, цун цхьаккха бокъо яцар вахара гIулакхашта юкъе гIерта е, хьашт дале, шийна хетар дIаала а. Къанна хац мехка Сталин доал деш волча хана харц долчох — харц да а, бакъ долчох бакъда а яхарах миллионаш бола советски нах лар йоацаш байна хилар.

Перестройко доккхий хувцамаш денад вахаре, тахан къахьегама саг ва дерригача вахара доал деш вар. Цунга хьежжа, цун бокъо я харцо юхатетта а, бакъдар хьалхадаккха а. Иразе хувцамаш да уж, цунга хьежжа хIара советски саг воккхийву цу хувцамех. Бакъда харц хургда дерригa а ниисa дIадода, перестройка хана вахара новкъарло еш дола хIама нийслац аьлча. Вай лакхе белгал ма даккхара, кIезига бац перестройкана духьале еш бараш, духовни вахара а новкъарло е гIерт уж.

МалагIча гIулакхащца ю цар перестройка хана духовни вахара шоаш еш йола дуxьале? Эггара хьалха белгалдаккха деза аьлдиташ, доацараш, хила йиш йоацараш дувцарца цар уж новкъарленаш еш хилар. Дукха ха йоаццаш Грозне а, ерригача республике а дIаяьржар нохчий а, гIалгIай а Iобахьийтача дийнахьа — 23 феврале лоаманхой шерра восстани ергйолаш ба, кхыметтел цхьацца харцахьа лелалга а хургдолаш да, яхаш. Цхьанне лерхIаш а, е хургдолаш а хIама дацар из. Цхьаккха бахьан дацар из аьлдит даржа, духьал халкъашта юкъе цабезам гIоттабе ловш доаржадеш дар уж хабараш. Ховш ма хиллара, КПСС Нохч-ГIалгIай обкомо хьалхадаккхарца республике предприятей, учреждений, дешара заведеней коллективашка дIадихьар тIема а, къахьегама а ветеранаш, писателаш, иштта кхы дIа вIашагIкхеталга. укхаза дийцар нохчийи гIалгIайи Iобахьийтарах, миллионаш болча бехк боацача советски наха репрессеш ярца сталински режимах даьннача зуламах лаьца, денгара денга советски халкъашта юкъе чIоагIлуш латтача доттагIленах лаьца.

Кхы цхьаькха зуламерча аьлдитах а массехк дошала ловргдар укхаза. Халкъашта юкъерча доттагIала духьаларча зуламхошкара арадувлаш хоз кхы цхьаькха а аьлдит. 1944-ча шера феврале шоаш Iобахьийтарах нохчашеи гIалгIащеи эрсий халкъ бехке ду, яхаш дувц цу зуламхоша. Цул харц цхьаккха хIама хургдац. хIара нохчочоа хIара гIалгIачоа хов цу гIулакха эрсий халкъа цхьаккха бехк боацалга, кхыметтел эрсий халкъо, вай мехкарча кхыча дуккхача халкъашца сталински режима зуламаш лайна хилар. Духьхал Сталини цун гонахьеи яр нохчашта, гIалгIашта тIаэттача Iазапа бехке. Ховш ма дий уж Iобахьийтарах, мехках бахарах паччахьалкхен лоархIаме задани кхоачашъярг а лаьрхIа Берена, цун гонахьарча кхычарна паччахьалкхен совгIаташ даьлга — шоашта юкъе Ленина орден а йолаш йола орденаш еннaлга. Из дерригa вай укхаза белгалдоаккх зуламерча аьлдиташта духьал цхьаккха машар хургбоаца къовсам лоаттабелга вахаро дIадехаш хилар белгалдаккхар духьа.

Советски халкъашта юкъерча доттагIала, вошала лард цIаккха йохаргйоацаш чIоагIъелар Сийлахь-боккхача Октябраца. Владимира Ильича Ленина лерхIаш ма хиллара, советски Iаьдала вахарца денача эггара лоархIамечарех цаI дар цIаккха дохаргдоаца халкъашта юкъера вошал. Из ишта хилар бакъдир дерригача советски халкъаша советски Iаьдал эггара халагIча хана — граждански тIема шерашка хьаллацаро. Из бакъдара массехк масал доаладича кхоачам ба цу халача шерашка Терски областе даьттача гIулакхащара.

Деникински фронт гарга кхачале дIадоладелар Грознера бIаь ден тIемаш. Геттара халача хьале яр Грозненски пролетариат, боацаш бар тIема кхоачам, кхача тоъацар наха. Бичерахов а, кхыбола паччахьах юкебиса кIай эпсараш а керте бола контрреволюци цхьаккха хIама ца кходеш латащ яр Грозненски пролетариат эшае гIерташ, шоай лоаттам чIогIбе гIерташ. Укхаза Грозненски пролетариата долча новкъостала оарцагIдера революционер Асланбек Шерипов керте вола нохчий цIе Эскар. Ховш да цу новкъостало Грозненски пролетариат толамга кхоачаьлга.

1918-ча шера августе Владикавказерча кадетски корпусе ший болх дIахьош яр Терски областерча халкъий йиълагIа съезд, укхаза дакъа лоацаш вар Серго Орджоникидзе, парте Кавказски крайкома итташ членаш. Серго Орджоникидзе керте а волаш, бола съезда делегаташ, лувца а. Владикавказера къона советски Iаьдал дохаде а лерхIаш съезда атака йир полковникаш Беликов а, Соколов а керте волча кIайгвардейций отряда. ТIаэтта кхерам боккха бар, бакъда Серго дехарца гIалгIай коммунисташ Албогачиев Ювсапа, Гойгов Iаддал-ХIамида, Зязиков Идриса, кхычар оарцагIбийхар гIалгIай повстанцаш. Орцханов Хизар керте волаш хинна гIалгIай повстанчески отряд, берригa гIалгIай къахьегамхой оарцагIбалар бахьан долаш полковникаш Соколови Беликови керте хинна кIайгвардейций отрядаш йохайир, город Владикавказ моастагIчох IоцIенийр, съезда ший болх дIахо а бахьа таро хилар.

Граждански тIемацара цхьаькха масал. Боняха кхерам тIаэттар 1919-ча шера февраль болалуш ерригача ГIалгIайченна — доазонашка хьаэттача деникински эскара командоване дIадийхар цхьаккха духьале йоацаш, шоаш Владикавказе тIабохийталга. Бакъда гIалгIай повстанцаша из де тиганзар, духьале йир. Эггара хьалха лира тIом дIаболабелар Долакха-юртаи ТIой-юртаи юххе. Эзараш гIалгIай къахьегамхой бар укхаза латаш, бовш. Бакъда низ кIезига бар, тIема кхоачам бацар. ГIалгIай повстанцашта долча новкъостала оарцагIъера Владикавказерча Шеча командирий школера Евгений Казанский керте вола Курсантий отряд. Цу лакхе доаладаьча масалаша кхы цIаьхха а бакъду Октябро лард елла советски халкъашта юкъера доттагIал, вошал цIаккха дохаргдоацаш хилар.

Цудухьа да вахаро аьлдиташта, харцонна духьал цIаккха машар хургбоаца къовсам лоаттабе, яхалга. Шеко яц тахан вай мехка шерра доаржадаь перестройка елга дIахьоча хана моллагIча а харцонна, вахарца тарлуш доацачоа хIара хьаьнала советски саг духьал хургхиларах. Из да вай вахаро, таханено дIадехаш дар.

Ахьмад ВЕДЗИЖЕВ,
йоазонхо.

Москва. СССР бувзама министерствос арахийцай къахьегамхой халкъашта юкъерча Солидарноста Ди — ЦхьоалагIа май дезде доладаь 100 шу дизара хетаь йола почтови блок.

СУРТА ТIА: керда почтови блок.

(ТАСС фотохроника)

В. ХУХЛАЕВА репродукци.

ЦIей дездара истори

Паччахьа Россе духхьашха ЦхьоалагIа май дездаьд 1890 шера. Из цIей дезде дIадоладар ахархой, болхлой самодержавенен эксплуататораштен духьалара машар боацаш бола революционни къовсам белгалбоаккхаш да.

Революци ялалехьарча шерашка ЦхьоалагIа май цкъа дездаь Iийнаяц Грознера пролетариат а.

Духхьашха конспиративни маевка къаьнарча промыслашка 1903 шера дIайихьар «Шипе» яхача фирма Неклепаевски участка социал-демократически болхлой кружокех цхьанне. Цига дакъа лоацаш хиннараш берригаш а масайтта саг мара вацар.

ХьатIаэттар хьалхарча российски революцен 1905 — 1907 шераш. Берригача мехка гIолла дIаяьржар забастовкий, стачкайи ахархой волненейи талгIеш. Петербурге болхлошта топаш тохарагIа берригача болхлой январско-февральски забастовка хилар Грозне. Апрель юкъе кхоачача ханна РСДРП городской комитето лаьрххIа йола партийни собрани йир ЦхьоалагIа май дездара план ювцаш. Городе, станицашкеи юрташкеи дIа-юха йоаржаяьр В. И. Ленина язъяь йола первомайски прокламаци. Цо берригаш а тIахьехар самодержави дIаякхара.

В. И. Ленина цу тIа яздора: «Укх шерара ЦхьоалагIа май халкъа восстане цIей хулийтаргда вай, цунга кийчле, тирана цIенхаштта тIалатара беча хоамага хьежжа. Деррига халкъ герзаца кийчдалийта, хIара болхлочунна топ дIале, грабителаша а доацаш, халкъо ше шийн кхел къоастаергйолаш».

Халкъ доацадеш бараш цу хана михьарбаьнна хьувзаш боллаше а РСДРП Грозненски комитето 1 Мае массови демонстрации цул тIехьагIа митинги чакхъяккха лаьрхIар. Подпольно араяхийцача листовка тIа йоахар: «Новкъостий, кхоана 1 Мая, дуне халкъашта юкъерча пролетарината сийлахьа цIей да... ЦхьоалагIа май долча дийнахьа дерригача мехкий болхлоша шоайла вIаши вежарашха кулг а кховдаду шоай классови барт-цхьоагIо хилар хьаккхайка а ду... Новкъостий, вай цу сийлахьча эскара доакъошхой а да, кхыча мехкий болхлошца цхьа барт боллаш воаш долга Россерча воай цIий мелачарна дIахайта а деза вай... Цу дийнахьа фабрика турбех кIур хьалъахя йиш яц, болхлоша хьаара а баьнна, дIакхайкаде деза: «Даькъала хилда Дунен халкъашта юкъера пролетарски цIей 1 Мая!», аьнна.

ЦIей дезде дезаш дар промыслашка. Цунга кийчлуча хана болхлоша Iомадора «Варшавянка», «Интернационал» яхараш а кхыдола а революционни иллеш.

Из хьатIакхоачача хана хьалхе а болхлойи парте членаши полице лийца бале а, ЦхьоалагIча мая Iуйрийна гудокаша хоам бир цIей хьатIакхачарах. РСДРП Грозненски комитета тIахьехам хьаллаьцар мехкдаьтта промыслай, городерча предприятейи машинаькъен болхлоша. Амма промыслови болхлой полицейски мутIарех тIех ца боалалуш бисар, цудухьа 1905 шера а санна, цар митинг йир 15-ча участке.

Дукха эзараш нах бола демонстраци городе Александровски (хIанз Первомайски оалача) улицагIа яр. ТIаккха цун доакъошхой дIабийрзар митинг йолчахьа. Цул тIехьагIа дукха ха яьлча цхьан болхлочо шийн дагалоацамашка яздора: «Хозаш гудокаш яр... Дог лазаш бола болхлой а, мабарра «дог тийша» бола социалисташ а, духхьал фуд хьажа гIертараш а бар гулбенначарца. Губернатора приказагIа дукхабарашта ховра 1 Мая дездар дийхка долга, цхьаккха а выступленеш хила йиш йоацилга, цу юкъе бахархошта 50 сом гIод тохаргдолгеи кхыметтел военно-полевой суд ергйолгеи, из ишта дале а, нах юха ца совцаш, болхаш латтар...».

Iуйрийна итт сахьат доалача ханна майдан тIа гулбелар итт эзар гаргга саг. Солидарноста Дунен халкъашта юкъерча денах дола къамаьл дир РСДРП Грозненски комитета члена котельщика Г. Калашникова. Къамаьлаш даьраша дIадехар балха ди 8 сахьат, деша, кепайоазон профессиональни кортамукъале хулга, балха хьалаш тоаделга. Митинге хинна ахархойи салтийи тIахьехар кортамукъален лаьттен бахьан болхлой классаца цхьана къовсам лоаттабара.

ДIа-юха довла, аьнна полицмейстера деннача приказа митинга доакъошхоша «ак», — аьнна жоп даларал совгIа, казакий взвода шоаш го а бир. Салташтеи казакаштеи галаш етта йолаелар. Дахчан загалаш бе дехкар болхлоша. Говраш тIера Iочубийтта казакаш цхьан оагIорахьара вокх оагIорахьа удар, юххера а кIалхарбаьлар Шолжа аьрда берд болчахьа дехьа а баьнна.

Амма, гулъешю, майдан тIа хьагулийр еррига а гарнизон полице донесене тIа ма аллара, «сборище юха гулъялара новкъарле яра». БIуша еррига майда дIалаьцачул тIехьагIа мара болхлоша митинг юхасацийтанзар. Бакъда, демонстранташ дIа-юха бовданзар, майдан йиэ оагIорахьа юашта уллув латтар уж. Сайрийна 6 сахьат доаллаш мара шоай цIеношкахьа а берзанзар.

Первомайски политически демонстраци хинначул тIехьагIа дIайолаелар забастовкай керда талгIеш. Болхлоша дIадехар ЦхьоалагIа май шоай лоIаматгIа дездайтилга. 1906 шера июньско-июльски забастовкаш хиннача хана яьча 33 требованех цаI яр «ЦхьоалагIа май цIей санна дездергдолаш оттаде», яхаш.

Хьалхара эрсий революци котъялланзар. Бакъда, 1907 шера, массе а моттиге реакци хиннача хана дукхагIбола хьалхалатта болхлой лийца Iобахьийтачул тIехьагIа, Грознера пролетариат революционни традицешта тешшаме йолаш чакхъяьлар. Большевистски партепа гонахьа кхотабеннен йизза кутало яккхалца къовсам лоаттабеи шоаш кийча хилар цIаькха цкъа а хьахьекхар грозненски болхлоша.

Iалаьмате символично да цул тIехьагIа цхьайтта шу даьнначул тIехьагIа цу майда тIа грозненски пролетариато БIаьден тIемашка кутало яккхарца дувзаденна цIей дездар а.

Малхбоален Россе чрезвычайни комиссара Г. К. Орджоникидзе В. И. Ленинга яхьийтача телеграмма тIа яздора: «Кхаь бетта тIом лаьттачул тIехьагIа Грозненски Цlеча эскаро бичераховски контрреволюционни бандашта меттахьа техай»..

ХIаьта 1917 шера 14 ноябре майда хьалйизаяр нахах. Укхаза яр бичераховцаш бохабеча дакъа лаьцача доакъой парад. ВIаши уллув латтар Грозненски, Нохчий, Сунженски Цlеча Эскарий бIухойи ГIалгIай партизаний отрядаши. Орудеш, говраш, герзаш — деррига а зизашца кхаьла дар. Из яр контрреволюцепа лелабеча къовсаме Терски Советски республика халкъий дохаргдоаца доттагIал хьагойташ йола парад, первомайски демонстрацеши митингаши йолча хана чIоагIлуш хьаена болхлой цхьоагIо.

Ш. АХМАДОВ,
ЧИНИИИЭСФ Советий Iаьдала далалехьарча хан-юкъерча НГIАССР исторе сектора заведующи, исторически Iилмай кандидат.

Мичара баьннаб гIалгIай?

Легенда

Дукха ха-зама дIаяхай цу хана дена. Iумар паччахьа дийна волча хана, гаьнарча мехкара цох ведда хьавена, вай гIалгIай лоамашка вахаш хиннав цхьа зIамига саг. ХIаьта цу хана вай лоам чу хIара шера аьхкий шоашта паргIаттa сакъерда дагахьа ухаш хиннаб гуржий паччахьа дезал. Уж лорабеш лелаш болча хьехошта духьал а ваьнна, из езаеннача зIамигача саго гуржий паччахьа эггара хозагIа йола йоI йодаьй. Цох шийн сесаг а яь, ГIалгIайчоне ваха Iохайнав из. Кастта сесаго цунна ши кIаьнк ваьв. ХIаьта дукха ха ялалехьа шоай эскар а доаладеш баьхкача гуржий аьлаша уж бахача моттига го а баь, хьалаьцав из. ТIаккха вийхка а вийхка, шоай паччахьана духьал вигав.

Сихха дош' а дийца гуржий паччахьо хьаьлча кхело хьалъэлла ве аьнна кхел яьй цунна. ХIаьта из кхел дIахезача паччахьа кхоачарагIа болча наха аьннад:

— Негахьа санна вай из вуй, ер дуне мел латта цун тIехьено мовстагIал лоаттадергда вайца. ХIанз бала пайда бац цох.

— Со а раьза яц цу кхела. ХIанз из са мар а, са къонгий да а ва! — аьннад паччахьа йоIо.

— ТIаккха пайда бац цун. ХIанзчул тIехьагIа паргIата бита уж. Шоашта товр дайта царга! — аьннад гуржий паччахьо.

Царех баьржаб йоах вай ГIалгIайчоне мел баха нах. Цигара хьадоладеннад йоах вай къам. Цигга доттагIал дувзаденнад шин къаман юкъе.

ДIаяздаьр— А. МАЛЬСАГОВ.

СПОРТ

Волейбол

Чакхъяьннай Россе «А» класса волейбольни командашта юкъе котало яккхара дIахьош йолча яхьий 2-гIа тур. Цига дакъа лоацаш йола 12 команда шин группана йийкъаяр, хIаране юкъе ялх-ялх йолаш. Вай Грознера йолча волейбольни командаца ловзаш хилар городашкара Свердловскера, Курганера, Владимирера, Таганрогера, Обнинскера яраш.

ШоллагIа тур городе Владимире хилар. Цига котало яккха вIаштIехьдаланзар вай «Автомобилиста». Команде толашагIа бола волейболисташ - ветеранаш цига дакъа лоацаш хиннабоацандаь ниисделар из ишта. ГIулакх иштад аьлча, вай спортсменаша хьалхе а бокъо яькхаяр тIадоагIача шера Россе «А» класса толашагIа йолча шийтта командана юкъе дакъа лаца. Цудухьа цу турнире къонабараш ловзийтар вай тренераша, ветеранашка са а лоIийташ.

Ши тур чакхъяьлча вай подгруппе хьалха йоагIа Владимирера команда. Цо нийс очко яьккхай, хIаьта цунна тIехьа йоагIача Обнинскерей Курганерей йолчара — бархI-бархI.

Цу яхьий кхы а кхоалагIа тур хургйолаш я. Цо тIеххьара белгалйоаккхаргья тIадоагIача шера СССР «А» класса цхьоалагIча лиге дакъа лаца бокъо хургйола ши команда.

Футбол

ДIайолаеннай НГIАССР цхьоалагIча группа футбольни командашта юкъе котало яккхара яхьаш. Цига дакъа лоацаш шийтта команда я. Хьалхарча туре уж шоайла укх тайпара лайзар: «Локомотив» — «Вайнах» — 1:2; «Динамо» — Наурски районера «Комсомолец» — 1:0; «Атлетика» — «Монтажник» — 1:0; «Машиностроитель» — Грозненски района 1-ча Мая цIерагIча колхоза «Дружба» — 2:1; г. Аргунера «Орга» — «Нефтяник» — 1:0. Яхьаш дIахо дIахьош я. Ловзараш чакхдоах шоттадийнахьеи кIирандийнахьеи.

К. ЕВЛОЕВ.

ТЕЛЕПРОГРАММА

ОРШОТ

1 МАЙ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Кердадараш».
8.15 — «Мерза фаьлг» яха мультфильм.
8.30 — ДIалокх СССР Паччахьалкхен академически симфоническа оркестро.
8.50 — «Янгантау» яха документальни фильм.
9.10 — «Поют и танцуют дети». «Улыбки мая» яха передача.
9.40 — Москва, Цlе Майда. Дунен халкъашта юкъерча къахьегамхой цхьоагIон Денна 1-ча Майна хетаяь передача. Йистеьлча — «СССР халкъий ашараши халхараши».
12.00 — «Тайна золотого берега» яха бераштa дола фильм. 1-рен 2-гIен сереш. (Премьера).
14.05 — «Вай мохки вайи» яхача документальни фильма премьера.
14.35 — И. Штраус. «Прекрасные мелодии» яха передача. (ГДР ТВ).
15.20 — «Яннис Рицос» яхача документальни фильма премьера.
15.15 — «Массанена а деза цирк».
16.25 — «Кердадараш».
16.30 — «Веселые нотки» яха зIамигача вокалистий концерт.
17.30 — «Одинокая женщина желает познакомиться» яха художественни фильм. (Духхьашха).
19.00 — «Звездный диск» яха эстрадни программа.
21.00 — «Ха». Дунен халкъашта юкъера къахьегамхой цхьоагIон Ди 1 Май дездарах йола репортаж.
21.45 — «Кино, любовь, и... фантазия» яха киноконцерт.
22.40 — Хоккей. Дунен чемпионат. Финальни группа командий матч. Швецера передача. Йистеьлча (00.40) — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Iаламца барт болаш». «В тайгу на воскресенье», «Кызылагаче» яхача документальни фильмай премьера.
8.40 — Халкъа ашараш.
8.50 — «Игра», «Цветы Ансиса» яха мультфильмаш.
9.10 — «Поют и танцуют дети». «Улыбки мая» яха передача.
9.45 — Мультфильм.
10.00 — Дунен халкъашта юкъерча къахьегамхой цхьоагIон Денна 1-ча Майна хетаяь г. Грознера къахьегамхой демонстраци. Йистеьлча — концерт.
12.00 — Поэзи. Лучезар Еленков.
12.10 — Хоккей дар. СССР-и ГДР-и сборни командий матч. ГДР-ра передача.
12.40 — «Шостакович — композитори хан». Документальни фильм. (Премьера).
13.25 — «Играем басни Крылова» яха фильм-концерт.
14.00 — «Остров сокровищ» яха мультфильм. 1-ра сери.
14.50 — «М. Горький цIерагIча киностуде хьех...»
15.55 — Хоккей. Дунен чемпионат. Финальни группа командий матч. 1-ра период. Швецера трансляци.
16.40 — Стрелкови спорт. Пневматически герз. Дунен чемпионат. Югославера передача.
16.50 — Хоккей. Дунен чемпионат. Финальни группа командий матч. 2-гIен, 3-гIен периодаш. Швецера трансляци.
18.30 — «Телемемуараш». 3-гIча арме ветеранехи шун командующех И. А. Горбатовхи.
19.00 — «Байка» яха художественни фильм. (Духхьашха).
20.25 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!» «В стране веселой детства» яха мультфильм. 1-ра дакъа.
20.40 — «Машара а къахьегама а цIей». Спецвыпуск.
21.00 — «Ха». Дунен халкъашта юкъера къахьегамхой цхьоагIон Ди 1 Май дездарах йола репортаж.
21.45 — «Мудромер» яха художественни фильм. 1-рен 2-гIен сереш. (Премьера).
23.55 — «Кердадараш».

ШИНАРА

2 МАЙ
I ПРОГРАММА

8.00, 00.05 — «Кердадараш».
8.15 — РСФСР заслуженни артиста Б. Феоктистовс дIалокх балалайка.
9.00 — «Исполнение желаний», «Хвосты» яха мультфильмаш.
9.45 — «Ходят пароходики...» яхача документальни фильма премьера.
10.05 — «Берий сахьат» (французски метта урокаца).
11.05 — Н. Архиповай концерт.
12.06 — «Iаьржа котам, е Лаьтта кIала баха нах» яха бераштa дола фильм. (Духхьашха).
13.15 — СССР Гостелерадио эрсий иаьле академически хора концерт.
14.00 — В. Астафьев — «Затеси». Авторо еш. Перерыве (14.15) — «Кердадараш».
14.35 — «Праздник Нептуна», «Наш папа Майонез», «Приговор» яха киноальманах.
15.55 — «Мальчик из Неаполя», «Следы на асфальте» яха мультфильмаш.
16.30 — «Музыкальни ярмарка». «Ступень к Парнасу» яхача халкъашта юкъерча телевизионни фестивала деловой наькъа клуб.
17.50 — «Молдавское стекло» яхача документальни фильма премьера.
18.00 — Н. Эрдман. «Самоубийца» яха. Сатира Московски академически театра фильм-спектакль. (Премьера).
21.00 — «Ха».
21.40 — «Шире круг» яха эстрадни программа.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Хоккей. Дунен чемпионат. 2-гIен, 3-гIен периодаш. (1-рча мае хиннар юхагойтар).
9.35 — «Непохожая» яха художественни фильм. 1-рен, 2-гIен сереш.
11.50 — «Гаьнардар — юхердар». «Журавли для Мэри», «Чонар-Даш» яхача документальни фильмай премьера.
12.20 — «Дайте миру шанс» яха фильм-концерт.
12.55 — «Передача эфире дIаяхай...»
13.55 — «Остров сокровищ» яха мультфильм. 2-гIа сери.
14.55 — «Играй, гармонь» яха Краснодарера передача.
16.15 — «Среди вечерней суеты» яхача документальни фильма премьера.
16.25 — Футбол. СССР чемпионат. «Спартак» — «Арарат». 1-ра тайм.
17.15 — Массанена йола спорт.
17.30 — Футбол. СССР чемпионат. «Спартак» — «Арарат». 2-гIа период.
18.20 — «Живите в радости» яха субтитраш йола художественни фильм.
19.35 — «Экспресс» концертни ансамбла выступлени.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!» «В стране веселой детства» яха мультфильм. 2-гIа дакъа.
20.15 — Ритмически гимнастика.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Не забудь оглянуться» яха художественни фильм. (Премьера).
23.15 — «Кердадараш».

КХАЬРА

3 МАЙ
I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Зрителаша дехарах». «Гардемарины, вперед» яха художественни фильм. 1-ра сери.
10.05, 15.30, 16.55 — «Кердадараш».
10.15 — «Нептуна цIей» яха киноальманах.
11.35 — «Пядь земли» яха передача. Т. Кирияка ашараш.
12.00 — «Дунен гонахьа» яха альманах.
13.00 — «Из хиннад... хиннад...»
15.40 — Музыкальни сокровищница. А. Дворжак. «Славянский танец» яха № 9 йола симфони.
16.30 — «Преодоление» яхача документальни фильма премьера.
16.45 — «Фуй чIоагIагIа» яха мультфильм.
17.00 — «Берий сахьат» (английски метта урокаца).
18.00 — «Прогресс. Информаци. Реклама».
18.45, 23.20 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Мелодии «Сурная» яха Казанера передача.
19.20 — «Сладкая планета» яха мультфильм.
19.25 — «Гардемарины, вперед» яха художественни фильм. 1-ра сери.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — П. Чайковский. Оркестрацарча фортепианонна лаьрхIа дола хьалхара концерт.
22.40 — Ю. Григоровичацара интервью. Ведущи — С. Бэлза.
23.35 — Шафиев Рашиди «Гунеш» яха группен «Са доттагIашта» яхача музыкальни программе. Ашхабадера передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «...Я буду петь сады» яха Iилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Информатикеи вычислительни техникеи ларлаш. 10-гIа класс. Деша гIо ду ЭВМ.
9.05 — Немецки мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — «Телезко» журнал. Телезрителий хаттараштa дола жоп.
10.35 — Немецки мотт. Iомабу 2-гIа шу.
11.05 — Р. Шуман. Фа мажор виолончелаи, чIондаргаи, фортепианонни иола трио.
11.40 — «Не забудь оглянуться» яха художественни фильм.
13.16 — «Кердадараш».
16.20 — Кино: хувцамий ха.
17.00 — ДоттагIий экран. «Район на Севере» яха кхойтта сери йола художественни фильм. 1-ра сери. (ЧССР, 1980 ш.). (Премьера).
17.50 — «Платное водопользование» яха передача.
18.15 — Информационни программа (нохчийн меттала).
18.25 — «СелаIад» журнала оагIонаш (нохчийн меттала).
18.45 — «Унахцlено». Ожогови центрера передача. (Юхагойтар).
19.20 — Информационно-музыкальни программа.
19.45 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!» «Сакъердаме чайтонгаш». 1-ра дакъа.
20.00 — Футбол. СССР чемпионат. «Днепр» — «Динамо» (Москва). 2-гIа тайм.
20.50 — Г. Владимирерча «Сузорье» яхача ансамбла концерт.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Район на Севере»
22.40 — «Кердадараш».
1-ра сери.
яха художественни фильм.
22.50 — «Район на Севере» яха художественни фильм. 2-гIа сери.

ЕРА

4 МАЙ
I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Дюймовочка» яха мультфильм.
9.05 — «Гардемарины, вперед» яха художественни фильм. 2-гIа сери.
10.15, 15.30, 16.45 — «Кердадараш».
10.25 — «Байка» яха художественни фильм.
11.50 — «Берий сахьат» (английски метта урокаца).
15.45 — «Заманхочун сурт». «Сущность» «Академик Ениколопов» яхача документальни фильмай премьера.
16.30 — «Поет и танцует молодость» яха передача.
16.50 — М. Равель. Оркестрацарча фортепианонна дола концерт.
17.10 — «Ах, принцесса», «Дореми» яха «Экран» творчески объединене мультфильмаш.
17.30 — «...До шестнадцати и старше» яха передача.
18.15 — «Телезко» журнал. Дакъа лоацаш ба СССР халкъа депутаташ, академикаш О. Т. Богомолови, Н. Ф. Образцови.
18.45, 23.30 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Къамашта юкъера гIулакхаш: исторически опыти проблемаши. Къаман культура дешаш. Дакъалоацаш ба: КПСС ЦК-рча ИМЛ директор академик Г. Л. Смирнов, философски Iилмай доктор Э. А. Баграмов, Э. Н. Ожиганов, филологически Iилмай доктор М. И. Исаев.
19.45 — Поэзе минуташ.
19.50 — «Гардемарины, вперед» яха художественни фильм. 2-гIа сери.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Опера езачарна» яха телевизионни клуб.
22.50 — Актуальни объектив. «Портрет любимой женщины» яхача документальни фильма премьера.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Прости, Кара-Богаз...» яхача Iилма-довзийтара фильма премьера.
8.35, 9.35 — Общи биологи. 10-гIа класс.
9.05 — Испански мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — «Регистраци» яха Iилма-довзийтар фильм.
10.35, 11.35 — И. В. Гете. «Фауст» 9-гIа класс.
11.05 — Испански мотт. Iомабу 2-гIа шу.
12.05 — «Район на Севере» яха художественни фильм. 2-гIа сери.
14.00 — «Са къайле я» яха документальни фильм.
16.50 — «Исторе хьехархо» яха телефильм.
17.00 — Вай кандидаташ. Социалистически Къахьегама Турпал Б. Кодзоев (гIалгIай меттала).
17.15 — «Лоамашка вахар» яха документальни фильм.
17.45 — Информационни программа (гIалгIай меттала).
17.55 — Нохчий мотт Iомабу вай.
18.25 — Информационно-музыкальни программа.
18.50 — «Арена». Спортивни программа.
19.50 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!» «Сакъердаме чайтонгаш». 2-гIа дакъа.
20.05 — Латвийск. ССР Гостелерадио. «Къамаьл». Къамашта юкъерча гIулакхех.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Район на Севере» яха художественни фильм. 3-гIа сери.
22.35 — «Кердадараш».
22.45 — «Район на Севере» яха художественни фильм. 4-гIа сери.
23.35 — Документальни фильма экран. «Домовой». Михайловскерча А. С. Пушкина Паччахьалкхен заповедника хранитела С. С. Гейченко вахарахи балхахи.

ПIАЬРАСКА

5 МАЙ
I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Светлячок», «Первая скрипка» яха мультфильмаш.
9.05 — «Гардемарины, вперед» яха художественни фильм. 3-гIа сери.
10.10, 15.30, 17.05 — «Кердадараш».
10.20 — «Опера езачарна» яха телеклуб.
11.30 — «Даха, лаьтта!». Экологически программа.
15.40 — Фильм-бераштa. «Дети капитана Гранта» яха фильм. (1936 шу)
17.10 — Мехка телестудей документальни фильмаш: «Мечта Мичурина» (Саратов), «Лада» за рубежом» (Куйбышев).
17.50 — СССР халкъий музыкальни фольклора концерт.
18.26 — «Советски бIухо». Киножурнал.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Философски беседаш». «Перестройки философии». Дакъалоацаш ба: СССР философски общества президент академик И. Т. Фролов, философски Iилмай доктор Н. В. Мотрошилова, доктораш У. Бем, И. Фетчер, Г. Фляйшер (ФРГ), В. Хауг, К. Шлегел (Малхбузен Берлин).
19.50 — «Крот в зоопарке» яха мультфильм. (ЧССР).
19.55 — «Гардемарины, вперед» яха художественни фильм. 3-гIа сери.
21.00 — «Ха».
21.40 — Прежектора пере
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Из хиннад... хиннад...».
22.05 — «Взгляд» яха передача.
23.50 — «Пропавшая грамота» яха бокхийчарна дола мультфильм.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «К параду не питания XXI века» яхача Iилма-довзийтара фильма премьера.
8.35, 9.35 — Музыка. 2-гIа класс. И. О. Дунаевский.
9.05 — Английски мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — «Вай беш».
10.35, 11.35 — Б. Н. Полевой. «Повесть о настоящем человеке». 5-гIа класс.
11.05 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
12.05 — «Район на Севере» яха художественни фильм. 3-гIа сери.
13.00 — «Кердадараш».
13.05 — «Район на Севере» яха художественни фильм. 4-гIа сери.
13.55 — Ритмически гимнастика.
17.00 — «Вай кандидаташ». М. Дальсаев (нохчийн меттала).
17.10 — «Дешаца а гIулакхаца а» (нохчийн меттала).
17.40 — Информационни программа (нохчийн меттала).
17.50 — ГIалгIай метта урокаш.
18.20 — Информационно-музыкальни программа.
18.45 — «Анне Вески». Фильм-концерт.
19.10 — «Боахама расчета азбука». Прямой передача. Телефонаш: 22-26-68, 22-01-65, 22-93-92.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш» «Сакъердаме чайтонгаш» 3-гIа дакъа.
20.15 — «Кепайоазуви гласности».
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Район на Севере» яха художественни фильм. 5-гIа сери.
22.35 — «Кердадараш».
22.45 — «Район на Севере». яха художественни фильм. 6-гIа сери.
23.20 — Лирически концерт. ДIалокх Г. Каменне.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

ОРШОТ, 1 Май

В. И. Ленина цIерагIа майда. 19.00. Кагирхой самукъадоаккха программа.

С. М. Кирова цIерагIа культурен салаIарен парк. «Первомай шагает по планете» яха дунен халкъашта юкъерча къахьегамхой цхьоагIон Денна 1-ча Майна хетадаь халкъа сакъердамаш. 9.00. Берий городоке аттракционаш болх беш я. 10.00. «Песню дружбы запевает молодежь» яха радиоконцерт. 12.00. Викторинаш, конкурсаш, кхытайпа ловзараш. 13.00. Духовой оркестр. 14.00. «В каждом рисунке — солнце» яха берий асфальта тIа дехкача суртий конкурс. 16.00. Игротека. 18.00. Паччахьалкхен филармони Нохч-ГIалгIай АССР артистий концерт. 19.00. Дискотека. 20.00. Мультфильмаш.

В. И. Ленина цIерагIа ДК. 17.00. Дунен халкъашта юкъерча къахьегамхой цхьоагIон Денна 1-ча Майна хетадаь, халкъа сакъердамаш: кинофильмаш, концерташ, аттракционаш.

Н. К. Крупская цIерагIа ДК. 19.00. Кагирхой салаIара сайрен цIей.

С. М. Кирова цIерагIа ДК. 14.00. Дискотека. 15.00, 17.00, 19.00. Видеотека.

Химикий ДК. 11.00. Концерт. 17.30. «Братство — не просто формула» яха беседа. 18.00. «В единстве — наша сила» яха тематически кинопоказ.

Просвещене болхлой ЦIа. 14.00. «Орденоносная Чечено-Ингушетия» яха филателистически выставка. 19.00. Кагирхой салаIара сайре.

«Красный молот» завода ДК. 9.00. 21.00. Видеосалон. 10.00. Агитбригада концерт. 13.00. «Космонавт» яха берий кинотеатр. 14.30. «Сакъердаме сахьат» яха игротека. 17.30. «День международной солидарности трудящихся» яха документальни фильмай кинофестиваль. 18.00. «Глобус» яха дискотека.

Пролетбата цIерагIа ДК. 14.00. «Белама гонахьа» яха киноутренник. 17.00. Художественни самодеятельноста цIейна дола концерт.

«Оргтехника» объединене ДК. 11.00. Бартах а машарах а йолча стихотворений конкурс. 12.00. «Солнышко» яхача вокальни ансамбла концерт. 13.00. «Росинка» яха берий кинотеатр. 20.00. Кагирхой салаIара сайре.

М. Горьке цIерагIа клуб. 11.00. ЦIейна дола концерт. 13.00. «Мир! Труд! Май!» яха берий суртий выставка. 15.00. «Теремок» яха киноклуб.

ШИНАРА, 2 МАЙ

В. И. Ленина цIерагIа майда. 18.00. Грозненски гарнизона духовой оркестра концерт.

С. М. Кирова цIерагIа культурен салаIарен парк. «Зовет на труд, борьбу и подвиг веселый праздник Первомай» яха Дунен халкъашта юкъерча къахьегамхой цхьоагIон Денна 1-ча Майна хетадаь халкъа сакъердамаш. 9.00. Берий городоки, аттракционаш болх беш я. 10.00. «Мир! Труд! Май!» яха радиоконцерт. 13.00. Духовой оркестр локхаш я. 15.00. «Мы рисуем мир!» яха берий асфальта тIа дехкача суртий конкурс. 16.00. Игротека. 17.00 Нохч-ГIалгIай АССР Паччахьалкхен филармоне артистий концерт. 19.00. Дискотека. 20.00. Мультфильмай демонстраци.

В. И. Ленина цIерагIа ДК. Дунен халкъашта юкъерча къахьегамхой цхьоагIон Денна 1-ча Майна хетадаь халкъа сакъердамаш. 18.00. Художественни самодеятельноста концерт.

Н. К. Крупская цIерагIа ДК. 14.30. «Мир! Труд! Май!» яха берий цIей. 17.00. Художественни самодеятельноста концерт. 19.00. Дискотека.

С. М. Кирова цIерагIа ДК. 12.00. Спортивни яхьаш. 13.00. «Ровесник» яха клуб. 15.00, 17.00, 19.00. Видеотека.

Химикий ДК. 11.30. «В гостях у Светофора» яха киноклуб. 15.30. «Мир! Труд! Май» яха стихаш ешара конкурс. 17.30. «В семье единой» яха книжкай выставка юххера беседа-обзор.

Просвещене болхлой ЦIа. 10.00. «Рукодельница» яха клуб. ДикагIйолча изделей выставка. 11.00. «Песенка». «Звонкие голоса» яхача берий вокальни группа коняха клуб. Театральни вIашагIкхетараш.

«Красный молот» завода ДК. 9.00, 21.00 — Видеосалон. 13.00. «Космонавт» яха берий кинотеатр.

Пролетбата цIерагIа ДК. 13.00. Берий художественни самодеятельноста концерт. 15.00. «В каждом рисунке — солнце» яха берий асфальта тIа дехкача суртий конкурс. 17.00. «Под звуки духового оркестра» яха концерт. 20.00. ЦIейна йола салоIа сайре.

«Оргтехника» объединене ДК. 10.00. «Миру-мир» яха берий суртий конкурс. 11.00. «Росинка» яха берий кинотеатр. 20.00. Кагирхой салаIара сайре.

М. Горьке цIерагIа клуб. 10.00. «Малыш» яха вокальни группа. 12.00. «Горянка» яха халхара коллектив. 18.00. Ло баккхареи хIамаш тегареи курсаш.

Гороно СДЮСШОР стадион. 16.00. Футбол. НГIАССР чемпионат. 1-ра группа. «Атлетика» — «Машиностроитель».

«Октябрьнефть» НГДУ стадион. 17.00. Футбол 1-ра группа. Нефтяник» — «Факел».

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместителя — 22-85-07; бежтокхамя секретара — 22-84-68; отделий; партийни вахара — 22-53-12, промышленостеи транспортеи — 22-75-81, 22-65-01; юрта боахама — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро—22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов; партийной жизни — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

СФ00147. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92.

Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1518.